

1. PRAWO OSOBOWE

Kazus 1

(P.S.-W.) W dniu 11 kwietnia 211 r. p.n.e. na świat przyszła trójka dzieci: Paulus, Marcus i Stichus.

- Oceni zdolność prawną i zdolność do czynności prawnych każdego z nich, wiedząc że:
 - ojcem Paulusa był znany i powszechnie szanowany patrycjusz rzymski, Sekstus Antonius, zaś jego matką żona Sekstusa — Octavia,
 - ojcem Marcusa był ten sam Sekstus Antonius, ale matką Julianna, kobieta sui iuris znana w Rzymie ze swego niekonwencjonalnego postępowania,
 - matką Stichusa była niewolnica Syra, która będąc w ciąży została wyzwolona przez swego pierwszego pana, ale po kilku miesiącach ponownie popadła w niewolę.

(M.K.) Mucius urodził się w niefortunnym momencie. Tuż przed jego urodzeniem, ojciec, a mąż jego matki, został skazany za kradzież (złapano go na gorącym uczynku), zaś matka, która przed małżeństwem była niewolnicą, na parę dni przed rozwiązaniem w drodze *revocatio* ponownie popadła w niewolę, gdyż ośmieliła się wystąpić ze skargą przeciw swemu patronowi.

- Oceni, jaki jest status *libertatis* Muciusa, wiedząc że urząd *praefectus praetorio* jest akkurat sprawowany przez jurystę Paulusa?

Kazus 2

(P.S.-W.) Żyjący w I w. n.e. Flavius umierał. Postanowił zabezpieczyć przyszłość swemu przyszłemu synowi lub córce (Flavia, żona Flaviusa, była akurat w ciąży i Flavius pobożnie ufał, że będzie to syn, choć i córka by go zadowalała) i zapisał mu/jej w testamentie cały swój majątek. Po dokonaniu tej czynności prawnej, uspokojony zmartwionym czasem najbliżsi krewni Flaviusa postanowili obalić testament, twierdząc że osoba, która została ustanowiona spadkobiercą, nie istnieje, a więc siłą rzeczy nie jest możliwa, aby dziedziczyła. Flavia postanowiła działać. Udała się do jurysty Marcelusa po poradę.

- Co mógł powiedzieć Marcelus?

Kazus 3

(J.K.) Julia, obywatelka Rzymu, żyła w *affectio maritalis* z Titusem, także obywatel. Ich szczęściu nie było końca, kiedy okazało się, że Julia jest w ciąży. Czasy nie były jednak spokojne i Titus, powodowany przecuciami, na wszelki wypadek sporządził testament. Jego przypuszczenia okazały się słuszne, bowiem wkrótce wybuchła wojna Rzymu z królestwem Pontu i Titus zmuszony był opuścić żonę i wziąć udział w walkach. Nie był jednak wytrwałym wojownikiem i wkrótce dostał się do niewoli, a następnie zmarł. Nieszcześnie spadło również na Julię, która znalazła się w grupie wziętych w niewolę podczas oblężenia miasta obywateli. Nadszedł czas rozwiązania i podczas pobytu w Aisios Julia urodziła chłopca.

Kazus 4

- Jaki będzie status syna Julii i Titusa jeśli kiedyś powróci on do Rzymu?
- Czy będzie on miał jakikolwiek prawa do testamentu Marcusa?

Kazus 5

(T.S.) Mężny legionista Marcus w czasie wojen w Dalmacji dostał się do niewoli. Jego majątek przejęli po nim spadkobiercy, a żona wyszła ponownie za mąż. Po pewnym czasie udało mu się jednak powrócić w ojczyste strony. Zaskoczony zmianami Marcus udał się do jurysty, aby dowiedzieć się „o co chodzi”?

- Jako jurysta oceni sytuację prawną nieszczonego żołnierza.

(P.S.-W.) *Cives Romani* Julia i Julius oraz ich 28-letni syn Julianus i 5-letnia córka Julianna, zwolennicy cesarstwa, postanowili świętować kolejną rocznicę 15 III (idy marcowe) poza miastem, na łonie natury. Dzień udał się wspaniale. Jednak wóz, który wioził ich z powrotem do Rzymu, powożony był przez niezwykle krewkiego „kierowcę”, który nazywał sam siebie Cezarem II. Słyszac wypowiadane przez nich pochwały aktualnego ustroju, zezłościł się i pogał konie tak ostro, że wóz przewrócił się, wpadł do rowu i cała rodzina zmarła na miejscu (Cezar II także). Po uroczystościach pogrzebowych, niezwykle palącą kwestią stał się problem dziedziczenia po zmarłych.

- Według jakiej reguły należy oceniać śmierć rodziców i dzieci?

Kazus 7

(D.M.) Dwa obywatele rzymscy Titus i Mucius, na skutek prowadzenia hulaszczego trybu życia, zostali bez złamanego sesterca. Usilnie zastanawiali się, jak najszybciej, jednak bez zbędnego wysiłku zdobyć pieniądze. Mucius wpadł na pomysł i powiedział do Titusa: „Spzedaj mnie w niewolę. Wynegocjuj jak najwyższą cenę. Po pięciu dniach ucieknę od pana i wrócę. A wtedy podzielimy się zyskiem”.

- Czy prawo rzymskie zna jakąś normę, która jest w stanie ułagodzić ich plan?

Kazus 8

(J.K.) Piękna Julia, obywatelka Rzymu, zakochała się w niezwykle przystojnym Gaiusie, który, jak się później okazało, był niewolnikiem Publiusa. Dla tej dobrej urodzonej panny nie miało to jednak znaczenia, a namiętności okazały się silniejsze, więc para ukradkiem spotykała się nocami w urokliwym łasku na wzgórzu w pobliżu domu Publiusa. Ten szybko zorientował się w sytuacji i natychmiast napomniął Julię, by zaprzestała tej niecnej praktyki. Ta jednak — pomimo trzykrotnego upomnienia — nie usłuchała.

- Ocen, co się stanie z Julią, zakładając że rzecz dzieje się w 54 r. n.e.?
- Czy wydarzenia będą przedstawiać się tak samo w epoce justyniańskiej?

(M.W.) Wierny aż do śmierci swym poglądom M.P. Kato umieścił w swym testamentie zapis „Nich wszyscy moi niewolnicy będą wolni, jeśli zniszczona zostanie Kartagina”. Nie wierząc w poglądy krewnego, spadkobiercy spokojnie korzystali z niewolników, część z nich zbywając. Wśród sprzedanych był też Stichus. Kiedy w 146 r. p.n.e. usłyszał wieści z dalekiej Afryki, bez słowa odszedł z domu swych właścicieli.

- Czy miał do tego prawo?

Kazus 10

(D.M.) Na święto idów marcowych Livius zaprosił do swego domu licznych przyjaciół. Podczas uroczystego obiadu przywołał do siebie swego niewolnika Stichusa i rzekł: „Zasiądź tu pośród nas i spożyj z nami posiłek jak człowiek wolny”. Uradowany Stichus wieczorem opuszczył dom Liviusa i rozpoczął samodzielne życie. Po miesiacu Livius spotkał Stichusa na targu i rzekł: „Stichusie, brakuje mi siły roboczej. Winne krzewy obrodziły obficie. Wracaj do pracy”.

- W jaki sposób Livius wyzwolił Stichusa?
- Czy miał prawo nakazać mu powrót do pracy?
- Kto może przyjąć Stichusowi z pomocą?

Kazus 11

(M.A.) Klaudiusz postanowił wyzwolić swego zasłużonego niewolnika Serviusa. Zaprosił go więc wieczorem do pokoju, gdzie spożywał wieczerę ze swymi czterema przyjaciółmi i oświadczył mu, że go wyzwala. W pokoju przebywało również kilku innych niewolników, usługujących gościom. Servius był tak szczęśliwy, że aż przysiadł się do stołu, pomimo braku zaproszenia ze strony Klaudiusza. Goście nieco się obruszyli, ale Klaudiusz tylko machnął ręką. Kilka tygodni później Servius postanowił zawrzeć związek małżeński z wyzoloną w drodze *manumissio censu* Klotyldą.

- Ocen skuteczność wyzolenia
- Czy małżeństwo będzie możliwe?
- Jaki będzie status dziecka urodzonego z tego związku?

- Jako jurysta udzieli porady wierzycielom Maniliusa.

niką jest niewolnikiona. odzyskamy swe należności?" wołali. Uznali w końcu, że pomoc praw-dowiedzeli się o tym wierzyciele Maniliusa, wpadli w panikę. „Jak go „zamieszania” będą nadal mu służyć, choć już jako ludzie wolni. Gdy wymuszając wcześniej na nich przyrzeczenie, że po zakończeniu ca-zechować go choć w części, wyzwolili wszystkich swych niewolników, lius stanął przed widmem bankructwa i licytacji jego majątku. Aby rzystne. Oczywiście przedsięwzięcie zakończyło się fiaskiem, a Mani-w kopalnię złota gdzieś w Azji Mniejszej, mimo że wróżby były nieko-kiedy to, za namową przyjaciela z dzieciństwa, Manilius zainwestował ników oraz niezwyklego pecha w interesach. Tak było i w roku 53 n.e., (P.S.-W.) 30-letni Manilius miał spory majątek, około 100 niewol-

Kazus 14

- Dłaczego tak się stało?
- Ocen stan prawny, zakładając że rzecz dzieje się w 14 r. n.e.

Wit wpisania Publiusa na listę obywateli. który, jak zapewniał, przyniesie mu wyzwoleń. Cenzor jednak odmó-cus chciał polepszyć sytuację Publiusa i wręczył mu list do cenzora, letniego Publiusa, którego traktował niemal jak własnego syna. Mar-niego pracują. Cenit szczególnie jednego ze swych niewolników, 24-nastu niewolników. Był to dobry człowiek i szanował tych, którzy dla upowaznił wszystkich do wpisania się na listę obywateli.

Kazus 13

- Czy manumissio jest skuteczne?

(M.K.) Na wiosnę 99 r. n.e. 19-letni Titus, poruszony niedawno przeczytanymi pismami, zawierającymi wykład *ius naturale*, postanowil wyzwole wszystkich swoich niewolników. Za jednym zamachem upowaznił wszystkich do wpisania się na listę obywateli.

Kazus 12

- Ocen zasadność argumentacji Juliusa.
- W jaki sposób Tybrius może dochodzić swych praw?

ko niemu wnieść żadnej skargi. szelaga. Dodał także, że Tybrius, jako wyzwoleńiec, nie może przeciw-zapłaty. W końcu oświadczył Tybriusowi, że nie zapłaci złamanego daży. Juliusz odebrał towar, jednak przez jakiś czas wymawiał się od-nity 300 sesterców jako kwotę do zapłaty z tytułu umowy kupna-sprze-nego dnia Tybrius sprzedał Juliusowi 3 wozy pszenicy. Strony uzgod-pewnym czasie zaczął robić interesy ze swoim dawnym panem. Pew-nunissio vindicta. Wyzwoleńiec Tybrius zajął się handlem zbożem. Po-

Kazus 17

- Ocen stan prawny.

swoich najwiewniejszych servi. ków). Postanowił więc wyzwoleć w drodze manumissio testamento 187-odejdzie do Orcus i spotka się z Manes (dobrymi duchami swoich przod-swego życia. Powziął zamiar uczynienia jeszcze trochę dobra zanim Z początkiem 567 r. n.e. poczuł nagłe zbliżający się nieuchronnie kres ogromny majątek, w skład którego wchodziło także 500 niewolników. (S.B.) Zatarwardziały poganin i tradycjonalista Albertus posiadał

Kazus 16

- Wskaż, jakie to były akty prawne.
- Zastanów się, czy stan faktyczny uzasadnia ich zastosowanie.
- Jak przedstawia się sytuacja Imperiutusa i jego niewolników.

ne ważne akty prawne mocno podważające jego decyzję. lit sobie na taki gest. Rano przypomniał sobie jednak, że istnieją pew-zycia. Claudius miał 200 niewolników, więc uważał, że może pozwo-nastroju wyzwole 70 swoich niewolników, w tym wielu poniżej 20 roku (T.S.) 22-letni Claudius Imperitus w 6 r. n.e. w przypływie dobrego

Kazus 15

Kazus 20

(M.K.): Quintus, niezwykle bystry niewolnik, został przez swoje-
go pana wysłany na targ po świeże owoce. Po drodze usłyszał jak sprze-
dawca zachwala swoje wino, oferując „nektar bogów po ziemskiej ce-

- Ocena stanu prawnego, przyjmując że historia wydarzyła się w VI w. n.e.

(J.K.) Publius miał niewolnika Juliusa, którego postanowił wynagrodzić za rzetelną służbę i zwrócić mu wolność. Zebrał więc pięciu swoich przyjaciół i przywołał Juliusa. W obecności wspomnianych świadków Publius złożył swoje uroczyste oświadczenie woli i tym samym Julius stał się wolny. Od razu zabrał się do pracy, a że był obrotowym człowiekiem, szybko zgromadził sporo gotówki i stał się aktywnym i godnym zaufania uczestnikiem obrotu. Tak się jednak złożyło, że Publius w międzyczasie znalazł się w ciężkiej sytuacji finansowej, a że wszyscy przyjaciele odwrócili się od niego, pozostała mu już tylko jedna deska ratunku — jego wyzoleniec. Udał się więc do niego po pożyczkę, której ten chętnie mu udzielił. Publius i Julius umówili się, że zwrot sumy dłużnej zastąpi po upływie dwóch miesięcy. Kiedy dług stał się wymagalny, Julius zwrócił się do dłużnika o zwrot kwoty pożyczki. Publius odmówił, był bowiem całkowicie niewypłacalny. Gdy Julius to usłyszał, bardzo się zdenerwował, jako że pilnie potrzebował pieniędzy na realizację lukratywnej transakcji. Pobiegł od razu do sądu i złożył przeciwko dłużnikowi pozew o zwrot pożyczonej sumy.

Kazus 19

- Ocen, który ze spierających się ma rację.
- O jakim akcie cesarskim mowa?

(T.5.) Świętującemu uzyskanie wolności Knaipusowi Kurupala-tesowi zgryźliwie dokuczył Junius, twierdząc że ten, pomimo uzyska-
nia wolności, nigdy nie będzie mu równy w zakresie prawa publiczne-
go i prywatnego. Oburzony Knaipus stwierdził, że Junius kłamie, sko-
ro on uzyskał stanowisko wolno urodzonego w drodze pewnego aktu
cesarskiego.

Kazus 18

- Czy istnieje jakiś inny środek prawny, za pomocą którego *Maximus* może zwolnić się od odpowiedzialności wobec *Fufiusza*?

(D.M.) Pewnego pięknego dnia Fufiusz, zamieszkały obywatel rzymski, odpoczywał przy lekturze wierszy Catullusa. Nagle dostrzegł unoszące się nad jego stajni kłęby dymu. Przerażony, natychmiast rozkazał swym niewolnikom gasić pożar oraz ratować ludzi i konie. W trakcie akcji ratunkowej służyła pochwyta sprawcę podpalenia. Fufiusz rozpoznał w nim niewolnika swego przyjaciela Maximusa. Udał się więc do Maximusa i zażądał pieniężnego odszkodowania za szkody powstałe w wyniku działania niewolnika. Maximusa oblał zimny pot. Zawołał: „Fufiuszu, ja naprawdę jestem bardzo biedny. Mój liściciel”!

Kazus 22

- Czy ma słuszność?
- Czy argument *Maeviusa* byłby słuszny, gdyby *Stichus* działał z jego upoważnienia?

(D.M.). Niewolnik Stichus zauważył, że jego pan Maevius znacząco nie zbiedniał. Chcąc mu pomóc, Stichus udał się do Luciusa i pożyczył od niego 1000 sesterców i imieniu swego pana, lecz bez jego wiedzy. Maevius pochwalił zaradnego niewolnika i otrzymał sumę zaraz roztrwonil na losy loterii „Fortuna”. Wkrótce nadszedł termin spłaty długów i Lucius przybył do Maeviusa w celu odzyskania swej wierzytelności. Jednak Maevius odmówił zapłaty, twierdząc że nie musi niczego oddawać.

Kazus 21

- Ocean stan prawny.

nie". Przystanął i nie myślał wiele, powiedział sprzedawcy, że jego pan życzy sobie dwie amfory wina, a zapłatę obiecał po dostarczeniu trunku na miejsce. Gdy pan skosztował zakup, wezwał do siebie Quintusa i zwrócił się do niego zapytaniem: "Kupisz mi jeszcze amfory wina, za które płacę ci dwa razy więcej niż za poprzednie, czy nie chcesz kupić więcej?".

(M.W.) Kiedy Stichus był jeszcze niewolnikiem Marcusa, ukradł z domu Publius, sąsiada swego właściciela, srebrną biżuterię. Nie został jednak złapany, ale i tak, z uwagi na inne jego przewinienia, Marcus zbył go Gaiusowi. Dopiero wówczas wyszło na jaw, kto był sprawcą kradzieży. Publius postanowił więc dochodzić swych praw przed sądem. Zanim jednak wystąpił ze skargą, Gaius wyzwolił Stichusa.

- Kogo powinien skarżyć Publius?

Kazus 24

(M.A.) Klaudiusz upoważnił swego niewolnika Stichusa do zawarcia kontraktu kupna-sprzedaży czterech amfor wina greckiego z handlarzem Abramkiem. Niewolnik otrzymał na ten cel 20 sestercj. Po drodze jednak napotkał innego handlarza, który zaofertował mu wino greckie w cenie 3 sestercji za amforę. Stichus powąchał wino i doszedłszy do wniosku, że nie jest wiele gorzej od tego zwykle oferowanego przez Abramka, zawarł kontrakt. Mając jeszcze 8 sestercji w zapasie, uradowany zakupił tunikę od przygodnie napotkanego handlarza oraz zobowiązał się, że w przyszłym tygodniu zakupi jeszcze większą ilość ubrań. Po kilku dniach okazało się, że zakupione amfory były nieszczelne i połowa wina wyciekła. Na dodatek do Klaudiusza zgłosił się handlarz tunikami, powołując się na to, że jego niewolnik zobowiązał się do zakupu większej partii towaru. Handlarz argumentował, że zobowiązanie niewolnika wiąże jego pana.

- Czy handlarz ma rację?

Kazus 25

(J.K.) Marcus, który był niewolnikiem Justusa, pewnego słonecznego dnia 1 sierpnia 190 r. n.e. wziął w użytkowanie ogród Septrymu-sa, w którym rosły dwie jabłonie i jedna grusza. Kiedy Justus dowiedział się o tym czynie, wielce się zdenerwował, bowiem *primo*: nie lubił jablek, kochał za to winogrona i *secundo*: koszty utrzymania ogrodu przekraczały znacznie otrzymywane korzyści. Dlatego też uznał, że Marcusowi należy się kara. Jednak w afekcie tak nieludzko potraktował

wal biczem Marcusa, że ten, wystraszony, uciekł pod posąg boskiego Marka Aureliusza. Jeszcze długo potem na całym ciełe Marcusa widać było gorejące rany.

- Ocenił stan prawny.

Kazus 26

(M.W.) Marcus, zgodnie z ustaloną od pewnego czasu praktyką, wysłał swojego niewolnika Stichusa, aby kupił winogrona od Publius. Kontrahenci byli umówieni, że to Stichus odbiera owoce, z których jego pan robi wino, zaś zapłatę Publiusowi uiszcza sam Marcus, jednak dopiero po sprzedaniu trunku. Tym razem Marcus popełnił ogromny błąd przy sporządzaniu wina, na skutek czego nie nadawało się ono do sprzedaży. Postanowił więc nie płacić Publiusowi, twierdząc że nie ponosi odpowiedzialności za zobowiązania swojego niewolnika.

- Czy ma rację?

Kazus 27

(D.M.) Ursus, niewolnik Marcusa, ciężko zachorował. Marcus uznał go za niezdolnego do pracy i wypędził. Leżącego na ulicy nie przytomnego Ursusa odnalazła dama o wielkim sercu — Octavia. Po leceniu swej służbie, by wziąć Ursusa do jej willi i pielęgnować. Po jakimś czasie Marcusa doszły pogłoski, że jego niewolnik przebywał w willi Octavii. Marcus udał się do niej. „Czy wiesz, że boski Klaudiusz zmarł?” — przywitała go w progu Octavia. „Nie obchodzi mnie polityka! Oddawaj mi Ursusa! To moja własność!” — wrzasnął Marcus. Octavia jednak odmówiła.

- Ocenił, kto ma rację w tym sporze.

Kazus 28

(S.B.) W 90 r. n.e. Fulwius — handlarz niewolników, a zarazem właściciel kilkudziesięciu niewolników, oddał swoich 12 *serwi* Anato-tiro, którzy mieli po raz pierwszy wystąpić na arenie w Colosseum. Ten ostatni, będąc lanistą, potrzebował nowych gladiatorów, tzw.

Fulwius znany z zamiłowania do oglądania krwawych widowisk przeznaczył wyznaczonych przez siebie *serwi* do walk z dzikimi zwierzętami, głównie tygrysami, panterami i lwami, czyli *de facto* — oddał ich na pożarcie tym bestiom. Tym samym pragnął zaspokoić nie tylko własne upodobania, ale jednocześnie zdobyć sławę, rozgłos i popularność wśród Rzymian, ponieważ w następnym roku zamierzał ubiegać się o urząd publiczny.

- *Ocen stan prawny.*

Kazus 29

(P.S.-W.) Sextus ustanowił na rzecz swego przyjaciela Paulusa *ususfructus* swojej niewolnicy Sytry. Syra w kilka miesięcy potem, w trakcie bytności u Paulusa, urodziła synka, którego użytkownik sprzedał, uznając go za *fructus* od użytkowanej rzeczy. Ponadto Syra była niesamowicie zdolną i przedsięwzięcą kobietą i w czasie trwania władztwa Paulusa na własną rękę uzyskała pewne korzyści majątkowe w wyniku sprzedaży szat, które tkła w wolnych chwilach. Gdy Sextus dowiedział się o obu zdarzeniach, zażądał od nabywcy wydania sprzedanego synka niewolnicy, a od Paulusa wydania korzyści (pieniędzy), które uzyskała Syra. Obaj wezwani odmówili, lekceważąc żądania Sextusa. Kompletnie załamany Sextus udał się do jurysty Brutusa.

- Jakie argumenty mógł wysunąć Sextus na poparcie swoich żądań?
- Jakiej odpowiedzi udzieli jurysta?

Kazus 30

(M.W.) Żyjący od 20 lat jako dzierżawca rolny obywatel rzymski postanowił zbyc swój rydwan. Nie poinformował o tym jednak swoje go latyfundysty.

- Czy miał do tego prawo?
- Czy ocena byłaby inna, gdyby dzierżawa trwała lat 45?

(P.S.-W.) Syn kolona Setusa, kolon Sejanus postanowił, że nie będzie dłużej znosił arogancckiego i władczego zachowania swego patrona Juliusa Druzusa. Zapakował więc rodzinę oraz swój dobytek na wóz i wyruszył w drogę do Wiecznego Miasta, myślał sobie bowiem, że tam na pewno będzie mu łatwiej znaleźć pracę i odpowiednie lokum. No i przede wszystkim uwolni się wreszcie od Juliusa Druzusa. Jednak służba Druzusa złaapa zbiega. Zagniewany patron nakazał wychłostać Sejanusa, a dodatkowo postanowił, że przesiedli go na najgorszy kawalek ziemi, jaki znajdował się w jego majątku. „Skoro jest taki butny — myślał Julius — zobaczymy, czy sobie poradzi”.

- *Ocen stan prawny.*

Kazus 32

(P.S.-W.) Po burzliwym procesie obywatel rzymski Scypion, aby uniknąć skazania na karę śmierci, zdecydował się udać na dobrowolne wygnanie poza granice Rzymu. W konsekwencji sąd orzekł wobec niego *interdictio aquae et ignis*, a więc zakaz powrotu z zagrożeniem śmiercią. Wskaz, jakie konsekwencje w zakresie sytuacji prawnej Scypiona pociągnie za sobą wyrok sądu.

Kazus 33

(T.S.) Wywodzący się ze starego rodu latyńskiego, szanowany polityk Satrianus, członek rady miejskiej w swojej ojczystej gminie, wystąpił z oskarżeniem przeciwko senatorowi Stattonusowi o sprzeniewierzenie publicznych pieniędzy. Oskarżenie okazało się zasadne i senatora skazano. Satrianus zyskawszy dzięki tej sprawie duży szacunek dowiedział się od jednego z rzymskich jurystów, że powinien starać się o rzymskie obywatelstwo, które bez wątpienia zostanie mu udzielone.

- Czy jurysta ma rację?

(T.S.) W 87 r. p.n.e. znany łatyński polityk zamieszkuje w Arretum w Italii postanowił ubiegać się o urząd edyla. Jednak jego kandydatura została odrzucona ze względu na to, że Latyni nie posiadali jakoby *ius honorum*.

- Czy magistratura odrzucająca kandydaturę Latyna miała rację?

Kazus 35

(P.S.-W.) Lucius, wywodzący się z jednej z najsławniejszych rodzin z Lacjum, zakochał się szczególnie w Liwii, córce szlachetnego senatora Semprousa. Młodzi postanowili zawrzeć małżeństwo, jednak Semprous odmówił swej zgody, wspominając coś o istotnych przeszkodach prawnych. Lucius postanowił zasięgnąć porady wróżby, który doradził mu, aby osiedlił się w Wiecznym Mieście. Nie bardzo ufając w tę nieco enigmatyczną radę, jednak nie mając żadnej alternatywy, Lucius postanowił wybrać się do Rzymu, aby znaleźć jakiegoś mieszkanin, nie miał bowiem w zwyczaju działać pochopnie, więc uznał, że zanim przeniesienie się do tego miasta „na stałe”, musi mieć pewne lokum. Tak też uczynił i będąc w Rzymie nabył mancypany nie wspinał się na Aventynum. Przy okazji zgłosił swą kandydaturę na urząd kvestora, bowiem właśnie rozpoczynał się okres przedwyborczy na urząd magistraturalne i terminy *comitia tributa* były już wyznaczone.

- Określ status Luciusa mając na uwadze kryterium *status civitatis*.

- Oceni argumentację senatora Semprousa.

- Oceni trafność porady wróżby.

- Oceni skuteczność nabywania woli.

- Oceni szanse Luciusa w wyborach.

- Czy sytuacja Luciusa byłaby inna, gdyby jego familia wywodziła się z Brundisium w Calabrii (kolonia łatyńska).

Kazus 36

(P.S.-W.) W 85 r. n.e., pochodzący z cesarskiej prowincji Aegyptus — Annubinus, będąc na wycieczce w Rzymie, został oszukany przez sprdawcę pamiaterek, który zbył mu miedzianą figurkę boskiego Klaudiusza,

Kazus 37

zapewniając że jest ona złota. Oczywiście cena, jaką zapłacił Annubinus, była adekwatna do figurek ze złota. Gdy Annubinus zorientował się, że został oszukany, odszukiwał sprzedawcę i wymyślając mu od „kłamliwych i niedźwizgich kramarzy”, zaciągnął do *praetorium*, ówczesnego *praetor urbane*. Ten jednak, po wysłuchaniu jego opowieści, uznał, że nie jest właściwy do oceny racji stron i przyznania ewentualnego środka prawnego.

- Oceni decyzję pretora miejskiego.
- Do którego magistratus powinien udać się Annubinus?
- Według jakiego prawa zostaną rozpatrzone racje stron?

Kazus 38

(T.S.) Udając się do Rzymu kupiec grecki Filomenon był ostrzeżony przez swoich przyjaciół, że w kraju tych barbarzyńców nie czeka go nic dobrego. Najbardziej przejął się — jak to kupiec, że z uwagi na to, że Rzymianie w ogóle nie troszczą się o interesy prawne obcokrajowców, może być narazony na znaczne straty. Mimo oporów postanowił na wiosnę 239 r. p.n.e udać się w podróż do Rzymu.

- Czy racje mają przyjmujące Filomenona strasząc go, że w Rzymie nie istniały instytucje chroniące obcokrajowców?

Kazus 39

(D.M.) Marcus Winicjusz, obywatel rzymski o nieskazitelnym charakterze, zapragnął piastować urząd pretora.

• Czy fakt, że pozostawał on pod *patria potestas* swego ojca Anulusa będzie stanowił jakąś przeszkodę w realizacji marzeń?

(M.W.) Publius i Marcus ubiegali się o ten sam wysoki urząd publiczny w Rzymie. Publius chcąc pozbać szansa konkurenta publicznego nie nazwał go skornym złodziejem. Sąd uznał słuszność wniosku sonej przez Marcusa skargi z tytułu zniewagi.

- Czy Publius ma jeszcze szansę uzyskać urząd?

Kazus 40

(K.Ch.) Julius od lat dziesięciu nie korzystał z czci obywatelskiej (*existimatio*), ponieważ został skazany za kradzież. Postanowił wstąpić w związek małżeński z należąca do stanu senatorskiego Honorią.

- Czy może?

- Jakich innych ograniczeń doznawały osoby zniesławione?

Kazus 41

(M.A.) Bachus zamierzał objąć stanowisko jako *magistratus*. Wprawdzie otrzymał 8 lat wcześniej notę cenzorską za wznoszenie obelżywych okrzyków na rynku, uznał jednak, że upływu tak długiego czasu spowoduje, że owa nota nie stanowi już problemu. Na kilka dni przed objęciem stanowiska wyszło na jaw, że Bachus dokonał w przeszłości dezercji z wojska.

- Czy może starać się o urząd?

Kazus 42

(T.S.) Klaudiuszowi słynącemu z hulaszczego trybu życia, oddającemu się nieustannym pijaństwom i zabawom, odebrano sprawowaną opiekę oraz uniemożliwiono mu składanie zeznań w toczącym się procesie jego przyjaciele. Ku jego rozpaczy także słynny cenzor Katon udzielił mu nagany, wpisując przy jego nazwisku podczas spisu obywateli odpowiednią notę.

(M.K.) Niezamożny chłop Titus dokonał *applicatio* (dobrowolne oddanie się pod patronat) na rzecz bogatego patrycjusza Brutusa. Decyzja ta wiele zmieniła w jego życiu. Jego nowy patron wydawał mu rozkazy, które Titus pokornie spełniał, bojąc się okazać niewdzięczność. W milczeniu słuchoł obelg i drwin. Pewnego razu na polecenie Brutusa nabył od niego worek zboża, które, jak się okazało, było już zepsute.

Kazus 43

- Ocen, dlaczego wszystkie te wydarzenia wpłynęły na sytuację Klaudiusza?

Kazus 44

Nie reagował, gdy patron przychodził do niego czasami i „pożyczał” pewne przedmioty, oczywiście nigdy ich nie oddając.

- Czy Titus rzeczywiście musi znosić taką sytuację?

(P.S.-W.) Pewnego pięknego dnia 8-letni Marcus przechadzał się po targowisku. Jako że był ogromnym łakomczuchem od razu padły sprzedaż dziecku słodczyce za cenę dziesięciokrotnie wyższą od normalnej. Marcus zapłacił i zając się słodyczkami poszedł do domu.

- Czy została zawarta umowa sprzedaży?
- Jak zareaguje opiekun Marcusa?

Kazus 45

(M.K.) 7-letni Marcus i 20-letni Publius zostali złapani w sadzie kradzieży jabłek.

- Czy mogą odpowiadać za delikt, jeśli obydwoj pozostają pod władzą ojcowską?

Kazus 46

(M.A.) Ojciec 13-letniego Serwiusza, kolekcjoner perskich dywanów, był niezwykle dumny ze swego inteligentnego syna i dlatego bardzo wcześniej go uwolnił go spod swej władzy. Jednocześnie stał się jego opiekunem. Pewnego dnia Serwiusz wybrał się na targ w towarzystwie przyjaciół. Tam napotkał kilku handlarzy kobiercami. Dokoła oglądzin wielu dywanów, a dzięki naukom ojca znał się na nich wcale nieźle, i po dłuższym namyśle nabył cztery sztuki, które zamierzał podarować ojcu do kolekcji. Handlarze wyrażali wątpliwość, czy Serwiusz może sam kupić dywany — był mikroję postury i wyglądał co najwyżej na 12 lat. Ten zarzekł się jednak, że już jest dojrzały. Po powrocie do domu okazało się, że jeden z dywanów jest bardzo przemyślną podrobką. Ojciec postanowił udać się po poradę do ucznia Labeona,

• *Ocen stan prawny.*

(T.S.) Gneius sprzedał ogromne ilości tarcz Juliusowi Carusowi bogatemu 19-latkowi, twierdząc że niedługo będą one dużo droższe, gdyż cesarz wyruszy na wojnę z Partami. Jednak dobrze wiedział, że cesarz zmienił plany i wysłał posłów, aby omówić warunki rozjemu. Gdy Julius dowiedział się o tym, odmówił zapłaty umówionej ceny.

Kazus 49

• *Ocen ważność umów zawartych przez chłopców.*

(P.S.-W.) Pewnego dnia 167 r. p.n.e. 8 i półletni Bullus wraz z bratem — 6-letnim Gneusem będąc po uliczkach Rzymu zaszli do kantorki kupca Caiusa i sprostowali dwa wspaniałe wyszyciowe rydwany. Jak się okazało, były one na sprzedaż po niezwykle okazym cenie, a że chłopcy mieli akurat przy sobie odpowiednią ilość pieniędzy, postanowili je nabyć. Rydwany zostały więc kupione (cena została zapłacona) i kontrahenci umówili się, że wydanie towaru nastąpi jutro. Jednakże następnego dnia Caius odmówił wydania rydwanów.

Kazus 48

• *Czy chłopcy będą mogli skutecznie żądać wykonania umowy?*

(P.S.-W.) 12-letni Flavius i 15-letni Papiannus postanowili zamówić w „ogrodku” *Iustitia* na Forum, każdy dla siebie, lody z bitą śmietaną. Wyszukali właściwe lody na tabliczce-ofercie i wezwali kelnera. Ten przyjął zamówienie, jednak w ciągu dwóch następnych godzin nie przyniósł.

Kazus 47

• *Jakich porad udzielił ojcu Serviusza jurysci?*

Ojciec postanowił więc odwiedzić obydwa sąsiad polecił mu jednak jurystę z konkurencyjnej szkoły prawniczej.

(P.S.-W.) Aelius miał dopiero 13 lat, jednak wyglądał dużo poważnie). Pewnego dnia sprzedał kupcowi Marcusowi piękną grecką figurkę Apolla po bardzo korzystnej dla siebie cenie. Po kilku dniach zobowią-

Kazus 53

- *Jakie będzie rozstrzygnięcie?*
- *Czy rozstrzygnięcie byłoby inne, gdyby Lucius wydał miseczki i żądał zapłaty?*

(P.S.-W.) Niedojrzały Paulus nabył od Luciusa komplet srebrnych miseczek deserowych. Umowę zawarto bez *auctoritas tutoris*. Jako że Lucius zwiakał z wydaniem miseczek, Paulus wystąpił przeciwko niemu na drogę sądową.

Kazus 52

• *Czy Marcellus będzie musiał zapłacić jeszcze raz?*

(P.S.-W.) Marcellus zobowiązał się w drodze *stipulatio* wobec matoletniego Javolenua, że da mu 55 sesterców. Opiekun Javolenua był obecny przy dokonywaniu czynności prawnej i udzielił swej *auctoritas tutoris*. Po upływie określonego czasu, dłużnik Javolenua wręczył chłopcu pieniądze, chcąc zwołać się z zaciąganiem zobowiązania. Opiekuna jednak przy tym nie było. W tydzień później opiekun wniosł skargę o zapłatę długu przeciwko Marcellusowi.

Kazus 51

• *Jako jurysta udzielił porady Marcusowi.*

(K.Ch.) Żyjący za panowania Oktawiana Augusta 17-letni Marcus zaciągnął pożyczkę u kupca Rufusa, który, korzystając z handlowego niedoswiadczania chłopca, z premedytacją zastrzegł stypluacyjnie 12% odsetki. Po roku nadszedł termin zwrotu pieniędzy. Marcus dopiero wówczas dowiedział się, że zastrzeżone oprocentowanie było zbyt wysokie i rozgniewany udał się do jurysty.

Kazus 50

(M.A.) Maxymilian odziedziczył duży majątek po ojcu. Przez kilka pierwszych lat gospodarował nim wzorowo. Potem jednak wpadł w złe towarzystwo. Zaczęło się od częstych hulańek, potem zaczął obstawiać na wyszcigach rydwanów. Zakupił też ogromną kolekcję złotych figurek, które następnie rozdał znajomym. W końcu zdecydował

Kazus 56

- Czy to będzie możliwe?

(M.A.) Wdowa Julia od śmierci męża w 79 r. n.e. wzorowo zarządza swoim majątkiem. W całym mieście była znana z uczynności oraz z niezwyklego porządku w gospodarstwie. Nic więc dziwnego, że Marek, który zamierzał zaciągnąć dużą pożyczkę, poprosił ją o poręczenie za dług.

Kazus 55

- Czy Octavia ma rację?

(M.K.) W I w. p.n.e. obywatel rzymski Marcus zupełnie niespodziewanie zmarł, nie pozostawiając testamentu. Nie miał bliskiej rodziny, więc jego żona Octavia i 12-letni syn zostali zupełnie sami. Octavia, mimo że rozpacziała po stracie męża, czuła się spokojna o przyszłość. "Podejmę się opieki nad dzieckiem, przejmę interesy Marcusa, które zapewnią nam utrzymanie. No i zakończę wreszcie ten nieznosny dług proces windykacyjny o gaje oliwne, one pozwolą w przyszłości wystać małego na studia prawnicze." — myślała — "Nie pozwolę nikomu decydować o naszym życiu".

Kazus 54

- Ocenił stan prawny.
- Czy ocena byłaby inna, gdyby Aelius miał lat 15?

wiązał się też wobec Caiusa do pomałowania jego willi. Jak się okazało wynagrodzenie, które uzgodniły strony — zupełnie świadomie — było krzywdząco niskie. Oba tych czynności dokonał Aelius "za pieniądze" swego opiekuna Gneiusa.

- Czy będzie to możliwe?
- Ocenił stan prawny.

(J.K.) 30-letni *furius* Lucillus przechadzał się po Rzymie. Oglądał różne wirtuzy i podziwiał zabawki, ciesząc się przy tym jak dziecko. Nagle w polu jego widzenia pojawił się sklepik, w którym oferowano rozmaite drewniane przedmioty, a pośród nich wspaniałego konika na biegunach. Lucillus podbiegł co sił w nogach, wziął rozpęd, wskoczył na konika i zaczął się bujać. Nagle znalazł się w chwili całkowitej świadomości (*lucida intervalla*), ale mimo to zabawka tak mu się podobała, że postanowił ją nabyć i tak też uczynił. Jednak w domu, pod wpływem silnych wrzeń psychika Lucillusa wróciła do dawnego stanu i stwierdził, że konik już mu się tak nie podoba i chce go oddać. Rozżalony, ze łzami w oczach poprosił swego kuratora o pomoc. Ten wzruszony biednym chorym Lucillusem obiecał wrócić do sklepu i zwrócić konika, powołując się na chorobę psychiczną podopiecznego.

Kazus 58

- Ocenił zasadność wniosku.
- Co ewentualne uznanie za marnotrawcę będzie oznaczało dla Juliusa?

(P.S.-W.) W domu Juliusa i jego żony Pomponii nie działo się do brze. Julius od dłuższego już czasu nadużywał wina, często nie wracał po ucztach na noc do domu, zamiast na rodzinę, wydawał pieniądze na nowe posągi, był też bowiem miłośnikiem sztuki rzeźbiarskiej. Pomponia postanowiła działać. Poprosiła o pomoc brata Juliusa, najbliższego krewnego. Ten doradził Pomponii wniesienie wniosku o uznanie męża za marnotrawcę.

Kazus 57

- Czy Maxymilian może dokonać darowizny?

nie podarować swoje grunty przyjacielowi, samemu zaś wyruszyć w rejs do Egiptu, by "zacząć nowe życie". Temu pomysłowi sprzeciwiło się jednak jego roduństwo.

• *Ocen stan prawny.*

(M.A.) Rodzina Grachusów została pokarana przez bogów po ważnym nieszcześciem, a mianowicie najstarszy syn 18-letni Tyberiusz był dotknięty chorobą umysłową. Pewnego dnia wyszedł na spacer do miasta wraz z niewolnikiem Servusem. Tego dnia Tyberiusz czuł się wyjątkowo dobrze, rozmawiał z przyjaciółmi i dowcipnie komentował ostatnie wydarzenia polityczne. Postanowił też odwiedzić handlarza papirusów. Dość długo przeglądał zbiory handlarza, aż w końcu zdecydował się na kupno kilku z nich. Były dość drogie, w sumie kosztowały 250 sestercji. Była to niebagatelna suma, na co zwrócił paniczowi uwagę niewolnik. Tyberiusz okazał mu milczenie i wysłał do domu po pieniądze. Niewolnik wrócił jedynie z 150 sestercjami, ponieważ tyle dostał od ojca Tyberiusza. Tyberiusz nieco się zdenerwował, ale zakuł paznokcie. Po drodze został ochlapany błotem przez przejeżdżający powóz. Rozwścieczony, rzucił się na przyrządki przychodnia i pobił go dotkliwie, krzycząc przy tym, że jest Jupiterem. Potem padł na ziemię i zaczął wic się w konwulsjach — był to ewidentny symptom nawrotu choroby. Następnego dnia ojciec Tyberiusza postanowił oddać papirusy sprzedawcy, twierdząc że kontrakt kupna-sprzedaży, ze względu na chorobę syna, nie został ważnie zawarty i zażądał zwrotu 150 sestercji. Pobity obywatel zamierza wnieść skargę na Tyberiusza.

Kazus 60

• *Ocen stan prawny.*

(M.K.) Pozbawiony zdolności do czynności prawnych szaleniec Gaius zawarł umowę kupna-sprzedaży z Lucjusem, której przedmiotem był cenny rydwan. Kurator Gaiusa nic nie wiedział o transakcji, ale gdy nazajutrz doszły go wieści o niej, skonstatował z satysfakcją, że szalony Gaius tym razem postąpił rozsądnie i wyraził swoją aprobatę.

Kazus 59

- *Kto i za pomocą jakiego środka prawnego może dla gminy nabyć należne konie?*

(D.M.) Pomponius w drodze *legatum per vindicationem* zapisał jeden z italskich gmin stado koni. Wkrótce zmarł, a jego majątek przejęli spadkobiercy.

Kazus 63

- *Czy mogą oni nabyć dla stowarzyszenia dom Licinius?*

(D.M.) Quintus, Titus i Mucius, rozczarowani licznymi niepowodzeniami miłosnymi, postanowili założyć „Stowarzyszenie Wolnych Mężów”. Spisali statut, gdzie określili zarząd (Quintus — przewodniczący, Titus — zastępca, Mucius — skarbnik), cele (wzajemne wsparcie w samonośności) oraz kryteria przyjmowania nowych członków do organizacji (każdy mężczyzna czekający na miłość życia). Wkrótce też do domu gromadziła się grupa przyjaciół niewolnika Ursusa, który cierpiał z powodu nieodwzajemnionej miłości do swej pani Ligii. Panowie planowali kupic od Licinius dom, w którym zamierzali zorganizować klub dyskusyjny. Zgromadzili na ten cel odpowiednie fundusze. Jednak zanim plan ten został zrealizowany, Quintus wstąpił w związek małżeński i utracił członkostwo w stowarzyszeniu. Titus, Mucius i Ursus pozostali nadal samotni.

Kazus 62

- *Czy ich organizacja ma szansę stać się którąś z rzymskich osób prawnych?*

(D.M.) Titus i Mucius, rozczarowani licznymi niepowodzeniami miłosnymi, postanowili założyć organizację „Stowarzyszenie Wolnych Mężów”. Spisali statut, gdzie określili zarząd (Titus — przewodniczący, Mucius — zastępca), cele (wzajemne wsparcie) i kryteria przyjmowania nowych członków do organizacji (każdy mężczyzna czekający na miłość życia).

Kazus 61

ciągnął rękę po należność. Marcus podał mu monetę, a ten pokreślił głową i wskazał na inną tabliczkę niż ta, którą Marcus uznał za informującą o cenie.

- Jaką umowę zawarło?
- Jaka cena powinna być zapłaconą?

Kazus 70

(M.K.) Gaius przyrzekł w drodze stypulacji podarować Marcusowi 1000 sestercj, gdyż był mu wdzięczny za uratowanie z pożaru córki Livii. Gdy okazało się, że Livie wyniósł — narażając życie — Paulus, a nie Marcus, który w tym czasie był nieobecny, Gaius odmówił wydania pieniędzy.

- Oceni stan prawny.

Kazus 71

(T.S.) Quintus Rubius nie znosił chodzenia na zakupy. Jednakże w każdy czwartek żona wysyłała nieszczersego po najpłynniejszą sprawunki. Cderając i narzekając w duchu Rubius spacerował pomiędzy straganami, a w kontaktach ze sprzedawcami w ogóle się nie odzywał. Palcami wskazywał towar, kiwał głową na dodatkowe pytania handlarzy, rzuczał odliczoną kwotę i odchodził.

- Oceni, czy Quintus Rubius prawidłowo dokonywał zakupów z punktu widzenia prawa.

Kazus 72

(M.A.) Julius potrzebował pieniędzy i zwrócił się w tym celu o pożyczkę zarówno do Gaiusa, jak i do Titusa. Oba orzekli, że potrzebują pewnego czasu do namysłu. Gaius przyzwał do siebie swego dłużnika z tytułu pożyczki, Filona, i polecił mu wypłacić Juliusowi 200 tytułem zwrotu po upływie pół roku. Julius zapytał się, czy Filon jest dłużnikiem Titusa, a ten potwierdził. Był bowiem dłużnikiem Titusa z tytułu umowy kupna-sprzedazy. Julius stwierdził, że wszystko jasne. Filon tylko

coś zamruczał i poszedł sobie. Po pół roku do Juliusa zgłosił się Gaius. Julius odmówił wydania pieniędzy, twierdząc że nie zawarł z Gaiusem żadnej umowy.

- Czy została zawarta umowa?
- Jeśli tak — to jaka? Jeśli nie — to dlaczego?
- Na jaką zasadę funkcjonującą w prawie rzymskim mógłby powołać się Gaius i przeciwko komu, aby odzyskać pieniądze?

Kazus 73

(D.M.) Za panowania boskiego Aleksandra Severa (222-235 n.e.), Mucius, szczęśliwy małżonek Julii, postanowił podarować ukochanej żonie kolbę z pereł i tak też uczynił. Gdy Julia spacerowała po Via Appia rozkoszując się prezentem od męża, podszedł do niej jej skryty wielbiciel Aemilius, który był zarazem wielkim pasjonatem prawa. „Boska Julio, proźna Twa radość. Akt darowizny jest nieważny. Choć wyglądasz w tej kolii uroczo, to ona jednak nie jest twoja.” Zasmucona tymi słowami Julia poprosiła męża, by „coś z tym zrobić”. Mucius udał się po poradę do jurysty.

- Jako jurysta oceni zaistniały stan prawny.

Kazus 74

(P.S.-W.) Julius zawarł z Titusem kontrakt *emptio-venditio*, którego przedmiotem była jedna z amfor z Juliusowej kolekcji. Strony umówiły się, że umowa ta nie wywrze żadnych skutków prawnych. Jednocześnie panowie zawarli umowę darowizny. Cała transakcja odbyła się w ten sposób, że stronom udało się uniknąć podatku od darowizny. Po pewnym czasie Julius popadł w kłopoty finansowe. Jego żona Sybilla, bardzo przedsięwzięcza i pomysłowa kobieta, podsunęła mu myśl, aby wyegzekwować należną mu sumę z zawartej wcześniejszej umowy kupna-sprzedazy. Gdy jednak Julius zwrócił się o pieniądze do Titusa, ten odmówił, twierdząc że przecież celem była umowa darowizny, a sfinansowana umowa sprzedaży służyć miała jedynie uniknięciu podatku.

- Oceni stan prawny.

(M.A.) Julius i Tullius byli świetnie zapowiadającymi się młodymi urzędnikami. Większość czasu spędzali na pilnej nauce retoryki, ale jednak niekiedy urządzali skromne hulańki w swoich domostwach. W trakcie jednej z nich gościom zabrakło wina. Tullius zaferował się, że pojędzie dokupić nowe zapasy, korzystając z zaprzęgu Juliusa. Julius stwierdził, że jeśli tylko Tullius przywiezie dobre wino, to daruje mu jednego wierzchowca z zaprzęgu. Po czym rozesłmiał się i wrócił do zabawy. Przywiezione wino okazało się znakomite. Julius odmówił jednak oddania konia, ponieważ, jak uznał, jedynie żartował.

- *Ocen racje stron w sporze.*

Kazus 76

(P.S.-W.) Mucius Sapienius wykładał w Szkole Prawniczej *Iustitia* w Rzymie. Przy okazji omawiania istoty i rodzajów czynności prawnych, jako przykład dwustronnej synallagmatycznej czynności prawnej wskazał, że jeśli w tej chwili powiedziałby, że sprzedaje swą najpiękniejszą niewolnicę Amoenę swemu przyjacielowi Korneliusowi Ufnusowi, to byłaby to właśnie dwustronna synallagmatyczna czynność prawna — kontrakt kupna-sprzedaży. Nie zauważył jednak, że wspominany Kornelius siedział w 7. rzędzie, jako że postanowił pogłębić swą znajomość prawa. Ogronne było więc zdziwienie Muciusa, gdy następnego dnia zjawili się u niego Kornelius i zażądał wydania Amoeny, jako swój rzeczy. Mucius odmówił. Kornelius poczuł, że znów ktoś nie potraktował go poważnie i rozżalony udał się do jurysty Aquiliusa Galusa. Powiedział, że Mucius wczoraj sprzedał mu niewolnicę, a dziś nie chce jej wydać. Dodał także, chcąc okazać się uczonym, że nawet jeśli Mucius postanowił sobie w duchu, że nie chce sprzedawać niewolnicy, to i tak czynność prawna jest ważna.

- *Jako jurysta ocen rozumowanie Korneliusa.*
- *Ocen też stan prawny.*

(M.K.) Sztukę „O ciekawych przypadkach niewolnika Sextusa” oświetla wiarygodnie odegrana scena stypulacji. Po zakończeniu przedstawienia sprzedający aktor zażądał od kupującego kwoty, która przyrzeczono w sformalizowany sposób.

- *Ocen, jak przedstawia się stan prawny.*

Kazus 78

(T.S.) W czasie przedstawienia teatralnego Proculus wykrywał w stronie widzów następujące słowa: „Wszystko, co moje, Wam odda-je, bierzcie dobra moje, bowiem doczesne skarby wartości nie mają wobec ogromu nieszczęść”. Po przedstawieniu doszedł do wniosku, że jako genialny aktor zabrzmiiał chyba zbyt przekonująco i w pośpiechu udał się do jurysty.

- *Ocen stan prawny danej sytuacji.*

Kazus 79

(T.S.) Lucius i Verus ustalili wzajemne warunki sprzedaży pięknego kufta. Lucius, robiąc dobrą minę do złej gry, zastrzegł sobie potajemnie w duchu, że nigdy nie odda kontrahentowi takiego kufta za marne 600 sestercji i cena ostateczna to minimum 1000 sestercji. Natomiast Verus, będąc w świetnym humorze, zażartował parskając śmiechem, że za taką okazyjną cenę on dorzuci Luciusowi jeszcze swoje psy, których miał kilkanaście.

- *Jako jurysta ocen, czy sprzedaż doszła do skutku i na jakich ostatecznych warunkach.*

Kazus 80

(M.A.) Marcus założył nowe gospodarstwo nieopodal gospodarstwa Muciusa. Ponieważ chciał jak najszybciej rozpocząć prace, zwrócił się do Muciusa, by ten wynajął mu parę wołów, w celu wykomania niezbędnych robót. Mucius zgodził się skwapliwie, gdyż już od dawna chciał sprze-

dać woły. Strony porozumiały się co do zapłaty (była bardzo korzystna) oraz oznaczyły, które dokładnie woły będą przedmiotem kontraktu. Po dwóch tygodniach Marcus odprowadził woły do Muciusa i stwierdził, że dzięki mu za wynajęcie zwierząt. Mucius nie chciał o niczym słyszeć, gdyż był przeświadczony o tym, że sprzedał woły.

- *Jaką umowę zawarły strony?*

Kazus 81

(D.M.) Pewnego dnia Cornelia, świeżo upieczona mężatka, przybyła do swej przyjaciółki Livii. Podając jej drogocenną szatę rzekła: „Zostawiam Ci moją tunikę na czas podróży posłubnej. Odbiorę ją, gdy wrócę”. Livii bardzo spodobała się tunika, więc zaczęła jej używać. Po powrocie Cornelia zrobiła przyjaciółce wyrzuty: „Dlaczego chodzisz w mojej tunice? Nie używa się rzeczy złożonej w depozyt!” Na to Livia odparła z niewinnym uśmiechem: „Przepraszam Cornelio, ale myślałam, że mi jej użyczysz”.

- *Ocen wagę nieporozumienia między pannami.*

Kazus 82

(D.M.) Cornelia, świeżo upieczona mężatka, przybyła do swej przyjaciółki Livii. Podając jej drogocenną szatę rzekła: „Zostawiam Ci moją tunikę na przechowanie na czas podróży posłubnej. Odbiorę ją, gdy wrócę”. Livii bardzo spodobała się tunika, więc zaczęła jej używać. Po powrocie rozwścieczona Cornelia zrobiła przyjaciółce wyrzuty: „Nie używa się rzeczy złożonej w depozyt!” Na co Livia odparła skrępowana: „Przepraszam Cornelio, nie wiedziałam”. Cornelia nie dała się udobruchać i wniosła przeciw Livii *actio depositi directa* o odszkodowanie za pogorszenie stanu oddanej w depozyt tuniki.

- *W jaki sposób Cornelia może się bronić? Na jaki błąd może powołać się Livia na swoją obronę?*
- *Czy jej argument zostanie uwzględniony?*
- *Czy sytuacja byłaby inna, gdyby Livia była mężczyzną?*

Kazus 83

(J.K.) W IV w. p.n.e. młody i niedoświadczony wieśniak Aurelius kupił wołu od Marcusa. Transakcji dokonano w domu Marcusa, gdzie mężczyźni pokazali sobie odpowiednie pieniądze i zwierzę. Zadowolony Aurelius udał się do domu. Jakś czas później zgłosił się do niego Marcus i zażądał wydania wołu, powołując się na nieważność czynności prawnej z powodu braków formalnych. Zdziwiony Aurelius, stwierdziwszy że w ogóle nie ma pojęcia, o co chodzi Marcusowi, oświadczył, że nie zamierza niczego oddawać. Między mężczyznami wywiązał się spór i Marcus oświadczył, że wystąpi ze skargą o zwrot swej własności.

- *Jako jurysta udzieli kontrahentom porady na etapie przed sądowym.*

Kazus 84

(J.K.) Antonius odwiedził swojego przyjaciela Gaiusa i zauważył u niego na półce piękną srebrną misę. Gaius zwierzył się Antoniusowi, że kupił ją na targu u Titusa, rośłego mężczyzny o ciemnych włosach i orlim nosie — jednym słowem o bardzo charakterystycznym wyglądzie. Następnego dnia Antonius udał się we wskazane miejsce, lecz zobaczył tam dwóch podobnie wyglądających sprzedawców, oferujących ten sam zestaw srebrnych przedmiotów. Kupił misę od mężczyzny, który wydawał mu się Titusem. Po powrocie do domu i konsultacjach z Gaiusem okazało się, że sprzedawcą nie był Titus, jak błędnie mniemał Antonius, lecz Julius. Antonius udał się zatem z powrotem na targ i zażądał zwrotu świadcząc powołując się na nieważność umowy, z uwagi na to, że Titus nie jest osobą, od której chciał kupić misę.

- *Czy szuszne jest żądanie Antoniusa?*

Kazus 85

(M.A.) Gaius postanowił kupić od Juliusa grunt pod winnicę. Stronny w umowie uzgodniły, że chodzić będzie o grunt położony obok gospody „Pod rozbrykanym kucykiem”, nie zawarty jednak żadnej klauzuli wskazującej na przeznaczenie gospodarze przedmiotowego gruntu. Po kilku dniach okazało się, że grunt ten żadną miarą nie nadaje się na winnicę, jest bowiem kompletnie zaciepiony i bardzo kamienisty.

Kazus 87

(J.K.) Marcus zauważył u swojego kolegi Aureliusa piękną wagę, którą uważał za wyjątkowo cenną. Zapragnął ją mieć i zaofertował przyjaćelowi zaskakująco wysoką cenę 500 sesterców. Ten cokolwiek się zdziwił, ale oczywiście zgodził się tak korzystnie sprzedać wagę. Kilka dni później Aurelius, oprzytomniawszy już nieco z zachwyty, przypomniał sobie, że w rzeczywistości takie wazy są znacznie tańsze.

- Co poradzi jurysta, zważysz się ze rzecz dzieje się za panowania Justyniana?

Marcus udał się do jurysty. Ry jak grunt, będący przedmiotem kupna-sprzedaży. Zrezygnowany leżącą do Titusa, wyglądającą identycznie i mającą takie same wymiary domu dla nowożeńców w rzeczywistości okazał się działką na na domiar złego, okazało się, że kupiony od Quintusa grunt pod budowę Marcus stwierdził, że nigdy w życiu nie przeżył gorszej nocy. Nazajutrz, zakupione na tę noc wino okazało się być octem. Wściekły na siebie w chwili, gdy światło miesząca padło na oblicze Octawii. Na dodatek vii słowa przyrzeczenia małżeńskiego. Swoją błąd dostrzegł dopiero i stanęła u boku Marcusa. Ten, niczego nie podejrzewając, złożył Octawia podała siostrze środek nasenny, sama zaś ubrała ślubne szaty bić wszystko, by nie dopuścić do ich ślubu. Gdy nadszedł ów dzień, na w Marcusie siostra — bliźniaczka Julii — Octavia, postanowiła zroczekać dnia swych zaślubin z ukochaną Julią. Potajemnie zakochał się Marcus — piękny i bogaty młodzieniec — niecierpliwie oczekiwał

Kazus 86

- Ocen zasadność tego żądania.

nisty, a ponadto znajduje się bardzo daleko. Caius zorientował się, że zamierzał kupić grunt obok gospody „Pod rozbrzykanym konikiem”, a nie „kucykiem”. Julius również przyznał się do pomyłki. Oświadczył, że chodziło mu o grunt położony obok gospody „Pod rozbrzykanym konikiem”. Niestety, tego samego dnia postanowił zażyć kąpieli w rzece i utopił się. Spadkobiercy Juliusza żądali od Caiusa zapłaty za grunt położony obok gospody „Pod rozbrzykanym kucykiem”.

Kazus 90

(P.S.-W.) Titus zauważył w bibliotece w willi Marcelusa tabliczkę Pitagorasa, która sama w sobie przedstawiała ogromną wartość. Zapragnął ją mieć. Nie chcąc jednak wzbudzać podejrzeń Marcelusa, który myślał, że to tylko zwykła tabliczka zapisana jakimś greckimi znakami, Titus zaproponował niewielką cenę kupna. Po pewnym czasie

- Czy ten fakt wpłynął negatywnie na ważność na kontraktu kupna-sprzedaży?

(D.M.) Servius z zaciekawieniem przyglądał się rzęzbom sprzedawanym przez Muciusa. Spodobał mu się srebrny posążek greckiej bogini Afrodyty. Zachwycony Servius kupił posążek, a także i plyn do jego polepowania. Nazajutrz okazało się, że Mucius błędnie dodał ceny obu towarów.

Kazus 89

- Jako jurysta klasyczny ocen stan prawny.

(K.Ch.) Znany z zamiłowania do astrologii Gneius zakupił od wędrownego kupca (za niebagatelną kwotę 100 asów) cztery zwójce papirusów egipskich, w przekonaniu, że zawierają one dokładny opis mających najść niebawem, nadzwyczajnych zjawisk na niebie. Natychmiast po wrocie do domu Gneius oddał się wnikliwemu studium tekstu. Jakież było jego rozczarowanie, gdy okazało się, że zakupione zwójce zawierają nie opis nieba, a jedynie niebiańskich potraw przygotowywanych przez kucharzy dla faraona. Rozszoszczony wrócił do sprzedawcy i żądał zwrotu ceny, którą zapłacił za papirusy, twierdząc że nigdy nie kupiłby książki kucharskiej. Sprzedawca zdecydowanie odmówił.

Kazus 88

- Ocen stan prawny.

Uznał, że zaszła pomyłka i udał się do Aureliusa, aby wytłumaczyć, co naszło i dokonać zwrotu świadcząc z uwagi na nieważność umowy z powodu niezgodności swojej woli z jej oświadczeniem.

- *Ocen stan prawny.*

Kazus 91

(D.M.) W początkach panowania cesarza Justyniana Marcus powrócił do Rzymu z wyczerpującej podróży. Zwiędzanie uroczych zakątków południowej Galii kosztowało go sporo krwi.

(D.M.) W początkach panowania cesarza Justyniana Marcus po-
wrócił do Rzymu z wyczerpującej podróży. Zwiędzanie uroczych za-
kątek południowej Galii kosztowało go sporą, brakło mu więc pie-
niędzy na zakup nowego miecza. Szczęśliwym trafem Marcus spotkał
na Forum swego przyjaciela Paulusa i opowiedział mu o swym kłopo-
cie. „Świeżnie się składa — rzekł Paulus po serdecznym przywitaniu
— bardzo chciałbym zbyć komus swój miecz. Wykonany jest z najwz-
szej jakości stali, bardzo ostry — jak nowy”. Zachęcony tymi słowami
Marcus zobowiązał się świadczyć Paulusowi swą purpurową tunikę
w zamian za miecz. Kiedy jednak posłaniec Paulusa dostarczył Mar-
cusowi miecz, ten spostrzegł, że rzeczywistość daleka jest od pięknych
słów. Wyszczerbione, zardzewiałe i tępe narzędzie w niczym nie przy-
pominało „nowego miecza z najlepszej stali”. Zawiedziony i zirytowany
Marcus postanowił, że nie będzie świadczył tunic Paulusowi, skoro
„ten oszust tak go wystawił do wiatru”. Wkrótce Paulus wniósł prze-
ciw Marcusowi powództwo o wypelnienie przyrzeczonego świadcze-
nia. Niedoswiadczony i przerażony perspektywą uczestnictwa w po-
stępowaniu sądowym Marcus udał się do juryty.

- Jako jurysta wyłthnuacz Marcusowi, jakim środkiem prawnym może się bronic przed roszczeniami niewszcziwego kontrahenta.

Kazus 92

(PŚ.-W.) Titus wynajął Marcusowi lektkę, chociaż wiedział, że jest w złym stanie i nie nadaje się już do przenoszenia ludzi. Marcus wziął lektkę i przekazał wynagrodzenie za wynajem. Jakież było zdziwienie Titusa, gdy znajomy bankier usłyszał, że Marcus zapłacił mu fałszywymi sestercami.

- Ocean stan prawny.

(M.K.) W 2 r. n.e. należące do Octavii stado kóz dziesiątkowała tajemnicza choroba. Octavia postanowiła więc pozbyć się zwierząt, nim będzie za późno. Zawarła umowę kupna-sprzedaży z Muciussem, który przedmiotem było całe stado, zobowiązując się wydać je za tydzień. Gdy Mucius przyszedł po kozy, okazało się, że połowa z nich padła.

Kazus 93

Kazus 9

- Czy Dagannus ma rację?

Kazus 95

Kazus 95

- Czy kontrakt został skutecznie zawarty?

Kazus 96

(M.K.) Marcus od dawna prosił Julię by sprzedała mu marmurowe popiersie, które zdobył jej ogród. Julia jednak konsekwentnie odmawiała. Zdesperowany Marcus uciekł się do ostateczności — zagroził, że jeżeli kontrakt nie zostanie zawarty (i to po zaniżonej cenie), wszyscy dowiedzą się, że włosy, którymi się tak pyszni, są naprawdę jedynie peruka. Bojąc się upokorzenia, Julia zgodziła się na sprzedaż. Pozaowała jednak swej decyzji i postanowiła nie wypełniać swych zobowiązań, wynikających z zawartego kontraktu.

- *Jako jurysta poradz, jak Julia może bronić się przed żądaniem Marcusa, który wniośł przeciwko niej skargę o wyknanie kontraktu?*

Kazus 97

(T.S.) Idącemu spokojnie ulicą Gnejuszowi zagroził drogę Marcus Dressus znany z hulastczego i zawadiackiego trybu życia. Dressusowi towarzyszyła liczna służba. Dressus zagroził Gnejuszowi, że jeżeli ten wieczorem nie przyniesie mu 2000 sesterców, to będzie tego gorzko żałował. Przerażony Gnejusz wieczorem spełnił żądania Marcusa Dressusa.

- *Wciel się w znakomitego rzymskiego prawnika i ocen stan prawny.*

Kazus 98

(D.M.) Ktoregoś wieczoru Titus wyprowadzał ze stajni wysokiej klasy wyścigowego wierzchowca. Nagle drogę zaszedł mu jakiś umięśniony typ i przystawiając mu nóż do gardła wrzasnął: „Oddawaj szkapę albo zginięsz Titusie!” „Fufiuszu, litości!” „Szkapę albo śmierć!” Przerażony Titus oddał Fufiuszowi konia. Na drugi dzień bardzo żałował i udał się do jurysty: Rzecz dzieje się w 69 r. p.n.e.

- *Co poradzi jurysta?*

Kazus 99

(M.A.) Marcus nosił się z zamiarem kupna domu. Od kilku dni Filus natrętnie próbował zachęcić go do nabycia jego posesji. Marcus

Kazus 100

Jednak konsekwentnie go zbywał. Pewnego dnia Marcus wracał wieczorem do swojej insula, zobaczył pod drzwiami dwóch zbiorów. Wyjaśnił, że przysłał ich Filus celem zawarcia kontraktu kupna-sprzedaży domu Filusa, a który miał być nabyty przez Marcusa. Ostrzegł, że w insula siedzi już dwóch innych drabów i jeśli będzie sprawa kłopotliwa, to obejdą się bardzo źle z żoną Marcusa. Chcac nie chcac Marcus podpisał kontrakt i zapłacił pieniądze — 3000 sestercj. Kiedy wszedł do środka, okazało się, że żony nie ma. Później sąsiadka powiedziała mu, że żona udała się na cały dzień do przyjaćółki i tak było w istocie. Nazajutrz zjawił się u Marcusa wierzyciele, których wierzytelności były zabezpieczone na świeżo kupionej przez Marcusa nieruchomości.

- *Jako jurysta Salwus Julianus poradz Marcusowi, jak wybrnąć z problematycznej sytuacji.*

Kazus 101

(T.S.) Stichus zażądał od Casciusa sprzedania mu po niższej cenie nie pięknej wazy, straszac go kłatwą straszliwego syryjskiego bożka. Przerażony Cascius sprzedał mu wazę, wiedząc że Stichus jeszcze jako legionista wiele lat przebywał w Syrii i być może zgłębił jakieś magiczne tajemnice. Dowiedziawszy się od znajomego wieszczka, że kłatwy tak wielkie w Rzymie działać nie mogą, Cascius zażądał od Stichusa zwrotu wazy. Gdy ten odmówił, Cascius udał się do jurysty.

(J.K.) W II w. n.e. Alfennus posłał wiadomość do Galiusa z prośbą o jak najszybsze spotkanie. Gnany niepokojem Galius czym prędzej przybył do swojego znajomego, aby dowiedzieć się, o co chodzi. Okazało się, że Alfennus pilnie potrzebuje sprzedać swój rydwan, co bardzo ucieszyło Galiusa, bowiem pojazd ten był dokładnie tym, czego potrzebował. Zgodził się więc od razu na przedstawione przez Alfennusa warunki. Umówiony Alfennus zaprosił Galiusa na biesiadę, podczas której jednak ten przypomniał sobie, że już zamówił taki sam rydwan u mniejszo-

- *Jako jurysta ocen stan prawny, wczuwając się w rolę przesądnego i dającego wiary praktykom magicznym obywatela starożytnego Rzymu.*

wego rzemieślnika, powiedział więc przyjacielowi że wycofuje się z umowy. Alfennus bardzo się zdenerwował i zagroził, że jeśli Gallus kupił więc czym prędzej rydwan i w złym nastroju poszedł do domu. Następnie ranka obudzili się w fatalnym humorze i postanowili udać się po poradę do jurysty.

- *Wcielając się w jego rolę, objaśnij Gallusowi jego sytuację prawną.*

Kazus 102

(D.M.) W II w. n.e. znany z hulaszczego trybu życia i kryminalnej przeszłości Titus korzystał z gościnności swego kuzyna Maeviusa. Podczas wieczery Titus dostarczył kosztowny srebrny świecznik zdobiony stół. „Maeviusie, podaruj mi ten świecznik” — rzekł do kuzyna. „Titusie, nie mogę, to pamiątka rodzinną” — odpowiedział Maevius. Na te słowa Titus wybuchnął i przystawwszy Maeviusowi sztylet do gardła wyrasnął: „Masz się zgodzić, bo jak nie, to cię zabiję!” „Dobrze, jutro mój niewolnik przyniesie ci świecznik” — wyjąkał przerażony Maevius. W duchu jednak poprzysiągł sobie, że „nic temu bandycie nie da”. Gdy umówiony termin minął, Titus pozwał Maeviusa o wypelnienie świadczenia.

- *Za pomocą jakiego środka prawnego Maevius może zniweczyć skuteczność roszczenia Titusa?*

Kazus 103

(M.A.) Paulus postanowił zakupić meble do swojej wystawnej willi. Udał się w tym celu do rzemieślnika, trudniącego się wyrobem ozdobnych mebli. Po długich delibacjach Paulus wskazał palcem dwie sofy oraz szafę, a na pytanie rzemieślnika, czy je kupuje, skinął głową. „To kosztuje razem tysiąc sestercji” — rzekł rzemieślnik. „O nie” — rzekł Paulus — „Dam co najwyżej 700” „900” — odparował rzemieślnik. W tej chwili Paulus zobaczył przechodzącego obok warsztatu swego przyjaciela, razem z którym zawarł był umowę spółki. Chcąc dowiedzieć się, jak idą interesy, wyszedł z warsztatu i rozmawiał z przyjacielem około pół godziny. Po powrocie dowiedział się, że rzemieślnik w międzycz-

czasie sprzedał wybrane przez niego meble za 950 sestercji innemu nabywcy. Paulus stwierdził, że meble należą do niego i udał się do jurysty.

- *Oceń rację stron.*

Kazus 104

(T.S.) Julius i Davus Corvinus zawarli umowę kupna-sprzedaży wspaniałego rydwanu przywiezionego z Egiptu. Julius zapłacił za niego Davusowi ponad 50 000 sestercji. Davus zobowiązał się dostarczyć rydwan nazajutrz pod dom Juliusa. W umowie zastrzeżono ponadto, że jeżeli kiedyś Julius nabędzie inny pojazd, to odsprzeda egipski rydwan Davusowi, a także Davus zastrzegł sobie pierwszeństwo nabycia rydwanu, jeśli Julius będzie chciał go zbyć w ciągu 2 miesięcy od daty jego nabycia.

- *Wskaz essentialia, naturalia i accidentalia negotii.*

Kazus 105

(P.S.-W.) Marcus i Paulus postanowili zawrzeć umowę kupna-sprzedaży wotu Marcelusa.

- *Sformułuj klauzule umowne tego kontraktu tak, aby wykluczyć późniejsze ewentualne kontrowersje między stronami.*

Kazus 106

(P.S.-W.) „Używam swemu przyjacielowi Luciusowi moją grecką wazę stołową, aby mógł ozdobić nią stół w czasie przyjęcia weselnego swej córki Lucylli. Lucius zobowiązuje się zwrócić tę wazę w ciągu dwóch dni od zakończenia uroczystości.” — tak brzmiała umowa zawarta przez Luciusa i Pomponiusa.

- *Wskaz essentialia, naturalia i accidentalia negotii.*

- Wskaz i określ rodzaj *accidentalium negotii*.

(M.K.) Marcus i Publius zawierali umowę kupna-sprzedaży posiadłości ziemskiej. Marcus z sobie tylko znanych względów nie życzył sobie, aby w tej willi gościł brat Publiusa — Klaudius. „Jeśli choć jeden raz tam zawita, zażądaj zwrotu domu — oczywiście oddam ci pieniądze.”

Kazus 110

- Oceni ważność czynności prawnej dokonanej przez Muciusa.
- Czy edykt *mediolanuski* cesarza Konstancjusza z 313 r. n.e. może mieć jakikolwiek wpływ na sytuację stron?

(P.S.-W.) W pierwszych latach rządów Konstancjusza Wielkiego zatwardziały pogani Mucius dokonał *emancipatio* swego syna Pegasusa, pod warunkiem że nigdy nie przyjmie on nowej religii.

Kazus 109

- Wskaz *essentialia*, *naturalia* i *accidentalia negotii*.

(P.S.-W.) Sekstus oddał Petroniuszowi w *precarium* swój gruntu położony przy Via Appia. Jednocześnie strony zastrzegły, że skutki tej czynności prawnej ustana w chwili śmierci jednego z nich, zwłaszcza że jest ona zabroniona.

Kazus 108

- Wskaz *essentialia*, *naturalia* i *accidentalia negotii*.
- Jakie konsekwencje wynikną z tak sformułowanej umowy?
- Czy strony powinny oznaczyć jeszcze jakies elementy kontraktu?

(P.S.-W.) Aquilius i Manilius zawarli umowę najmu pług. Oznaczyli w umowie przedmiot, czas trwania najmu i ewentualne okoliczności, które pozwolą wynajmującemu wypowiedzieć umowę ze skutkiem natychmiastowym.

Kazus 107

(J.K.) Pewnego dnia Publius odkrył, że jego małżonka potajemnie spotyka się z jego przyjacielem Marcusem. Jako rozsądny człowiek, nie chcąc stracić ani żony, ani przyjaciela, udał się do Marcusa i obiecał oddać mu swój najpiękniejszy pierścień, jeśli od tej pory nie będzie się zbliżał do Julii. Marcus chętnie na to przystał i od tego dnia trzymał się z dala od pięknej kobiety. Pewnego dnia

Kazus 113

- Oceni stan prawny.
- Kto będzie właścicielem pierścienia?

(T.S.) Horatius obiecał swojemu siostrzeńcowi Honoriusowi piękny pierścień, pod warunkiem że ten bez zatrzymywania pokona sto razy drogę spod jego domu na Forum i z powrotem. Bratu Honoriusa Gaius Raptusowi obiecał, że jako młodszy od Honoriusa będzie on mógł zdobyć pierścień na tych samych zasadach, jeżeli bratu się nie powiedzie. W czasie biegu Honoriusa Gaius Raptus podłożył mu zniechęca nogę, czym spowodował bolesny upadek oraz zatrzymanie się brata i to na 89. okrążeniu. Ucieszony Gaius pobiegł poinformować Horatiusa o niespełnieniu warunku.

Kazus 112

- Określ każdy z warunków postawionych przez Tiberiusa.
- Kto nabydzie własność pozostawionych przez Tiberiusa? nia się każdego z tych warunków?

(P.S.-W.) Tiberius zobowiązał się ustanowić posag na rzecz Pomponii, pod warunkiem:
 a) jej małżeństwa z Gnejszem,
 b) przejęcia przez nią przez jeźoro po jego tafla,
 c) śmierci jej ojca Maniliusa,
 d) objęcia przez Gnejsza urzędu pretora, o co stara się biedaczysko już od 3 lat,
 e) uszycia mu płaszcza z zielonego sukna, gdyż uważał, że w zielonym jest mu niezwykle do twarzy.

Kazus 111

(KCH) Sulpicius Severus chciał sprzedać swoją kolekcję rzadkich monet. Wiedział, że od dawna interesuje się nią mniszkający w Lilybeum na Sycylii Marcus. Sulpicius z racji podeszłego wieku i słabego zdrowia nie podobałby długiej i niebezpiecznej podróży z Rzymu na Sycylię, dlatego zlecił swemu przyjacielowi Antistusowi Strabo, który właśnie wybierał się do Lilybeum, by ten w jego zastępstwie złożył Marcusowi ofertę kupna-sprzedaży kolekcji 117 monet fenickich, greckich i rzymskich po okazyjnej cenie 500 sesterców, na co Antistus przyjął. Niebawem przyjechał do Rzymu Marcus, zdziwiony, że Sulpicius chce pozbyć się drogocennej kolekcji za jedynie 50 sesterców. Na nic się udało tłumaczenie Sulpiciusa, że Antistus pomylił się podając niższą cenę. Marcus powiedział, że przyjmuje złożoną mu ofertę i domaga się sprzedaży kolekcji po cenie 50 sesterców.

• Ocen, czy zasadnie?

Kazus 114

• Co powie mu prawnik?

spotkał jednak Julię na jednej z alejek w ogrodach Rzymu i pod wpływem niepohamowanej namiętności gorąco ją pocałował. Przypadkiem sposzregł to Publius, który wracał tą samą drogą do domu. Zdenerwował się bardzo, ale postanowił nie działać pochopnie i najpierw udał się do jurysty Quintusa Muciusa Scaevoli.

(P.Ś.-W.) W I w. n.e. Marcus darował swemu przyjacielowi Publiusowi piękną willę niedaleko Forum, zastrzegając przy tym, że jedyną w dożywotnie używanie. Publius ucieszył się niezwykle, szybko się wprowadził, ale ani myślał spełnić ciążący na nim obowiązek.

• Jakiej rady udzieliłby Juliusowi jurysta klasyczny?

Kazus 115

(J.K.) W VI w. n.e. Juvenius darował swemu przyjacielowi Marcusowi 1000 sesterców, na co ten chętnie się zgodził. Juvenius zastrzegł jednak, że Marcus powinien oddać bratanekowi Juveniusa Serviusowi — 200 sesterców. Marcus nie wykonał polecenia, pomimo solennych obietnic.

• Jako jurysta doradź Juveniusowi i jego bratanekowi, z jakich środków prawnych mogą skorzystać w celu ochrony swych praw.

Kazus 116

(J.K.) Mucius wysłał *nuntiusa* Titusa zalecając mu kupno figurki Afrodyty na miejscowym targu. Titus udał się we wskazane miejsce i kupił uroczy posążek jakiejś pięknej kobiety, nie bacząc specjalnie, czy jest to rzeczywiście Afrodyta. Mucius, prawdziwy znawca rzeźby mitologicznej, od razu poznał, że nie jest to ta bogini. Nie wiedział co robić dalej, a chciał jakoś uwolnić się od skutków niekorzystnej transakcji.

• Jako jurysta udziel porady Muciusowi.

3. PRAWO RODZINNE, OPIEKA I KURATELA

Kazus 119

(P.S.-W.) Paulus Marcianus Primus miał piękną córkę Sylwię. Jako że dojrzała już do wieku, gdy Rzymianki z dobrych rodzin wychodziły za mąż, ojciec postanowił wydać ją za swego towarzysza broni z czasów II wojny punickiej, obecnie szanowanego senatora Sallustiusa Serviusa Sulpicjusza. Dziewczyna odmówiła jednak swej ręki senatorowi. Ten ostatni zachwycony jej młodością i urodą, w zмовіе z Paulusem, porwał ją i zawiózł, wraz z jej rzeczami i sporym posagiem, do wspaniałej willi na Capri.

- Czy Sylwia i Sallustius są małżeństwem?

Kazus 120

(M.K.) Obywatele rzymscy, Marcus i Julia, zamieszkali razem. Z tej okazji wydano wystawną ucztę, na którą zaproszono krewnych i przyjaciół. Podczas przyjęcia Julia opowiadała przysiadkom, jak bardzo cieszy się z zawartego małżeństwa, bo tak rozumiała fakt zamieszkania razem. Natomiast Marcus mówił kompanom, że nie jest jeszcze gotowy do małżeństwa, a wspólny dom przecież nic nie znaczy. Na drugi dzień, gdy ojciec Julii, który wciąż sprawował nad nią *patria potestas*, dowiedział się o tym wydarzeniu, zażądał powrotu córki do domu.

- Czy Julia musi usłuchać ojca?

(J.K.) Była niewolnica Julia i syn senatora Marcus od wielu lat mieszkali wspólnie. Dochowali się liczne potomstwa. Zupełnie niepodzielanie Marcus wyprowadził się i wkrótce Julia dowiedziała się, że posłubił szlachetnie urodzoną Octavię. Julia pozostała bez środków do życia. Na dodatek Marcus nie uznał dzieci, twierdząc że nigdy nie będą szlachetnej krwi.

- Oceni sytuację prawną Julii i jej dzieci, mając na uwadze fakt, że właśnie rozpoczęły się uroczystości pogrzebowe po śmierci boskiego Anonina Severa.

Kazus 121

(P.S.-W.) Murrilla i Marcus znali się od dzieciństwa, bardzo się lubili i rozumieli. Jako że oboje osiągnęli już wiek wstąpienia do zawartego małżeństwa, rodzice pary uznali, że trzeba młodych zareczyć. Wyprawiono więc wspaniałą ucztę zareczynową, na której niezwykle uroczysty sposób ojciec Murrilli i Marcus postanowili, że ten ostatni otrzyma Murrillę wraz z setką niewolników za żonę. Murrilla oczywiście nie oponowała, tym bardziej że Marcus podarował jej z tej okazji wspaniałą tunikę oraz złote kolczyki. Postanowiono, że małżeństwo zostanie zawarte w rok później. Jednak w czasie tego roku wiele się wydarzyło, m.in. Murrilla poznała Fufusa i zakochała się w nim bez pamięci (i bez sensu, bo Fufius był znanym w całej Italii łowcą posagów). Jednak termin małżeństwa dzieńwczy z Marcusem zbliżał się nieuchronnie i pewne przygotowania zostały już poczynione przez obie strony. Tymczasem na kilka dni przed uroczystością Murrilla stwierdziła, że nie tak ma wyglądać jej życie i ucieka z Fufusem. Marcus został ośmieszony.

Kazus 122

- Czy obietnica zawarcia małżeństwa jest wiążąca, a jeśli tak, to w jaki sposób można dochodzić jej wykonania?
- Czyim był prezent Marcusa (tunika i kolczyki) i jakie będą jego losy?
- Czy Marcus może domagać się rekompensaty za swe cierpienia moralne oraz zwrotu wydatków, które poczynił w związku ze zbliżającą się ceremonią?

Kazus 123

- (D.M.) 12-letnia Octavia i 15-letni Servius uroczyście ogłosili, że zamierzają się pobrać. „Nie robcie tego! Jesteście za młodzi i jeszcze nie możecie.” — odpowiedzieli zaskoczeni rodzice.
- Czy mają słuszną? Rzeczą dzieje się za panowania Justyniana.

Kazus 124

- (J.K.) W 210 r. n.e. Gallus, który uzyskał wolność, gdy jego pan pozwolił mu usiąść do wspólnego stołu, postanowił wziąć ślub z Octavią, chwalać się pochodzeniem z dawnego latyńskiego rodu.

- Czy małżeństwo może być zawarte?
- Czy odpowiedź byłaby taka sama, gdyby rzecz działa się w 310 r. n.e.?

Kazus 125

(M.K.) W dwa miesiące po hucznej uczcie weselnej Titus dostał rozkaz wyjazdu na wyprawę wojenną. Zrozpaczony opuszczał piękną Octavię, która jednak chciał dodać mu otuchy przyrzekała, że jej miłość do niego jedynie wzrosła z każdym krokiem, jaki oddzielili ich od siebie. Działa wojenne przeciągały się jednak, Titusa nie było już pół roku i nie dawał znaków życia, a Octavia nudziła się sama w domu. Uznała, że Titus już nie powróci, bo najprawdopodobniej został zabity na polu chwały, a ona nie zamaruje reszty swych najpięszszych lat w samotności i szybko wyszła za innego. Tymczasem już pierwszej potyczce z wrogiem Titus dostał się do niewoli, a następnie został sprzedany barbarzyńskiemu władcy. Wykorzystując jednak nadarzącą się okazję, zdołał zbiec. Po dwóch latach od wymarszu wojsk dotarł do domu. Jakież było jego zdumienie, gdy dowiedział się, że Octavia już od półtora roku jest żoną Luciusa, który również wychowuje — jak ojciec — dzieci.

- Ocen stan prawny.

Kazus 126

(D.M.) Zakochany Petronius wyzwał *inter amicos* piękną niewolnicę Eunice. Zaprzegnał pojąc ją za żonę.

- Czy jest to możliwe, zważywszy że rzecz dzieje się w 12 r. p.n.e.?
- Czy sytuacja byłaby inna, gdyby powyższy stan faktyczny zaistniał w czasach Nerona?

Kazus 127

(M.K.) Na początku I w. n.e. wyzwoleńiec Gaius zaprzegnał za wrzec związek małżeński. Jego wybranką była wysoko urodzona Liwia. Wkrótce para ogłosiła zaręczyny. Ojciec Liwii, znany z niestychalnej miłości do córki i słuchania wszystkich jej zachcianek, wyraził zgodę na ten, jak mówiono, mezallians. Jego zdaniem niskie urodzenie nie przeszkadzało, a przyszy zięć mimo trudnego startu wiele już osiągnął, w szczególności on był człowiekiem wpływowym i zaufanym cesarza Konstantyna Wielkiego.

- Czy istnieją jakieś przeszkody w zawarciu małżeństwa?
- Czy wyzwoleńiec Gaius może uzyskać status równy wolno urodzonemu (ingenuus)? Jak mogą mu w tym pomóc bliskie stosunki z cesarzem?

Kazus 128

(D.M.) Marcus, prawnuk senatora, zakochał się w swej wyzwoleńcy Julii. Poprosił ją o rękę. Julia, która żywo interesowała się jurysprudencją, odmówiła, twierdząc że nie może wyjść za Marcusa, bo „prawo tego zabrania”. Zmartwiony Marcus postanowił odzyskać raść życia poprzez uczestnictwo w licznych uczach. Na jednej z nich poznał Cornelię, piękną córkę aktora Liviusa. Od pierwszego wejrzenia obdarzył ją uczuciem i na najbliższą przyszłość zaplanował oświadczyć.

- Czy Julia słusznie motywowała swą odmowę?
- Czy w świetle norm prawnym małżeństwa Marcusa i Corneli było możliwe?

Kazus 129

(T.S.) Wywodzący się ze stanu senatorskiego Julius Krassus, urzędnik administracji cesarza Justyniana, zapragnął poślubić piękną aktorkę Silvię. Jednakże jego znajomy powiedział mu, że jest to niemożliwe, jako że już od kilku wieków obowiązuje pewna ważna ustawa krzyżująca jego plany.

- O jaką ustawę chodzi i czy znajomy Juliusa Krassusa ma rację?

Kazus 130

(T.S.) Sylwus Junianus i Claudia Carmelia, obywatele rzymscy, postanowili się pobrać. Młodzi narzeczeni (odpowiednio 17 i 13 lat) oboje ze znakomitych rodów patrycjuszowskich uzyskali zgodę ojca Claudii, jednakże ojciec Sylwusa, bez podania jakichkolwiek powodów, odmówił udzielenia zgody na małżeństwo, a pytany: „Dlaczego?”, odpowiedział tylko: „nie, bo nie”. Zrozpaczeni narzeczeni udali się po poradę do jurysty.

- Jako jurysta ocen, czy Sylwus i Claudia spełniają wszystkie wymogi konieczne dla zawarcia małżeństwa.
- Czy można jakoś zaradzić odmowie ojca?

Kazus 131

(J.K.) Julia, kobieta *sui iuris*, zakochała się w szczerliwym i zapragnętym na życie ojca-tyrana. Postanowiła, że nigdy więcej nikogo nie będzie stabilizacji. Nabyła dobre pamiętanie, jakim była poddana na życia ojca-tyrana. Postanowiła, że nigdy więcej nikogo nie będzie rozkazywać.

- Jak może ustrzec się przed powstaniem władzy mężowskiej?

Kazus 132

(D.M.) Claudia i Fufius zawarli małżeństwo *sine manu*. Przed zawarciem małżeństwa Claudia była *sui iuris*. Kilka miesięcy po ślubie Claudia wyjechała do Beneventu, aby kupić dla siebie klacz. Opuściła

przy tym dom mążowski na dwie noce. W dniu rocznicy ślubu dowiedziała się, że kilka dni wcześniej Fufius sprzedał jej klacz.

- Czy Claudii przysługują jakies środki prawne dla odzyskania klaczy?

Kazus 133

(J.K.) Marcus i Julia zawarli małżeństwo *cum manu*. Po latach nie układano się między nimi. Marcus coraz rzadziej był w domu, coraz częściej natomiast na wyścigach rydwanów. Zaczął także uprawiać hazard, zakładał się, który jeździec wygra, niestety obstawiając najczęściej przegrywających. Przestał utrzymywać wspólny dom, nie dawał nawet pieniędzy na żywność. Na dodatek pewnego dnia wykradł ze szkatułki żony cenne złote naramienniki, aby pokryć zaciągnięte dług. Julia zwróciła się do jurysty o pomoc.

- Co jurysta poradzi Julii?

Kazus 134

(P.S.-W.) Zona Domitiusa, Cecylia, postanowiła nabyć kilka dziełek w północnej Italii i stworzyć tam oazę wypoczynku i odnowy, co doradziły jej przyjaciółki, argumentując że tamtejszy klimat wspinał wpływa na cerę. Cecylia podjęła więc u bankiera Numy odpowiednią kwotę i działki nabyła. Najęła też renowowaną ekipę budowlaną „Bel-ka i szpachelka” w celu wybudowania komfortowej willi w owym miejscu. Gdy Domitius dowiedział się o poczynaniach żony, początkowo się zezłościł, jednak po konsultacjach z jurystą uspokojony powrócił do zwykłych obowiązków, oczywiście lekko karząc żonę, aby wybrak nie powtórzył się.

- Co powie dział jurysta, że Domitius przestał obawiać się o los zobowiązanej zaciągniętych przez Cecylię?
- Czy na rozstrzygnięcie ma jakikolwiek wpływ fakt, że małżeństwo to było *cum manu*?
- Czy konieczne jest rozważenie, z jakiego majątku pochodzili pieniądze, za które zostały nabyte nieruchomości?

(J.K.) Julia, tytułem posagu, wniosła do majątku małżeńskiego pięćnie położoną winnicę, znajdującą się niedaleko od Rzymu. Wkrótce po tym jak ojciec przekazał dziewczynę *matrimonii causa* Brutusowi, nadeszło załamanie w gospodarce. Brutus popadł w dług. Zdanem Brutusa na najkorzystniejszym wyjściem z trudnej sytuacji finansowej było oddanie w dzierżawę owej winnicy wierzytelom. Julia sprzeciwiała się temu rozwiązaniu. Nieestety okazało się, że winnica nie przynosi oczekiwanych dochodów. Brutus, ignorując protesty żony, sprzedał ziemię.

- Jako jurysta Papinianus ocen stan prawny.
- Jakże ma znaczenie fakt, że winnica była położona niedaleko Rzymu?

Kazus 136

(M.A.) Ciężko chorey Julius postanowił podarować swojej ukochanej małżonce Octawii swoje winnice. Oświadczył jej więc pewnego wieczora swoją wolę w obecności kilku świadków. Własność winnic miała przejść na Octawię po śmierci Juliusa. Po kilku dniach Julius zmienił jednak zdanie. Postanowił prócz winnic darować swojej małżonce również bardzo dochodowe młyny położone nad rzeką. Ponadto własność całego tego majątku ma przejść na Octawię natychmiastowo. Następnie dnia Juliusa zmarł. Octawia, która próbowała przejąć młyny, nie została do nich wpuszczona przez synów Juliusa z poprzedniego małżeństwa. To samo miało miejsce w winnicach, synowie bowiem uznali, że darowizny Juliusa nie były ważne.

- Ocen ważność obu darowizn dokonanych przez Juliusa.

Kazus 137

(J.K.) W 2 poł. VI w. n.e. zakochany po uszy Julius podarował swojej żonie znaczną sumę pieniędzy. Jednak jego wierzytele podejrzewali, że to nie miłość była przyczyną tego wspaniałego gestu, a raczej chęć ocalenia pieniędzy. Julius wkrótce po dokonaniu darowizny zmarł. W kilka tygodni po uroczystościach pogrzebowych u drzwi żony pojawili się wierzytele, twierdząc że darowizna była nieważna.

- Ocen stan prawny.

(M.A.) Brutus i Cornelia zawarli małżeństwo *sine manu*. Cornelia zachwycała się hodowlą królików Brutusa, była to bowiem niezwykle rzadka rasa, aczkolwiek bardzo kosztowna w utrzymaniu. Niemniej Cornelia bardzo chciała mieć je w swoim majątku. Brutus, który hodo- wał owe króliki tylko z próżności, podarował je żonie. Przy okazji podarował jej też starego niewolnika Atanazego, który znał tajniki opie- kowania się tymi królikami. Brutus polecił jednak Cornelli, aby wyzwo- lila niewolnika, gdy tylko ten przekaże jej tajemne nauki związane z hodowlą. Tak też się po trzech miesiącach stało. Brutus pochwałił żonę a później pojechał do pracy nad wielkim portem, budowanym przez cesarza Klaudiusza.

- Ocen ważność darowizny.

Kazus 139

(M.A.) Marcus dokonał na rzecz swojej narzeczonej Julii darowi- zny, na którą składało się gospodarstwo z winnicą oraz stado owiec. Niedługo potem ożenił się z nią. Po dwóch latach małżeństwo popa- dło w kłopoty finansowe. Marcus zaciągnął więc pożyczkę pod zastaw stada owiec, które ongiś podarował swej obecnej żonie. Ponieważ nie wywiązał się z warunków pożyczki, stadami zaczął rozporządzać wie- rzyciel zastawny. Żona domaga się od męża, aby ten zwrócił jej stado. Marcus postanowił udać się po poradę do jurysty, ucznia znakomitego Hermogenianusa.

- Jakiej porady udzielił mu jurysta?

Kazus 140

(M.K.) Marcus od dawna starał się o zawarcie małżeństwa z Ju- lią. Zgodną podziwu wytrwałością pokonywał liczne przeszkody sta- jące mu na drodze do osiągnięcia celu — niestety nie było nim tyle ser- ce dziewczyny, co obiecany jej przez ojca posag. Po ślubie pragnął szyb- ko oddać żonę i żyć jako wolny oraz wreszcie bogaty człowiek. Julia zakochana była w Marcusie bez reszty, jej rodzina popierała ten zwią- zek, jedynie ojciec przejrzał nieszczerą intencję młodego człowieka. Nie

- W jaki sposób ojciec Julii może zabezpieczyć interesy córki ustanawiając bezpodstawnych być może oskarżeń).
miał jednak siły opierać się całej rodzinie (a nie chciał także rzucić jej posag?

- W jaki sposób ojciec Julii może zabezpieczyć interesy córki ustanawiającej jej posag?

Kazus 141

(M.A.) Marcus i Aurelia zawarli małżeństwo. Aurelia weszła pod władzę męża w drodze *coemptio*. Posag został ustanowiony przez Juliusa, dłużnika Aurelii z tytułu przekazu, w formie *dos aestimata venditionis causa*. Na dobra posagowe składały się trzy nieruchomości. Nienstety po urodzeniu dziecka Aurelia zmarła. Julius zajął zwrotu nieruchomości. Marcus stwierdził natomiast, że Julius w ogóle nie był uprawniony do zwrotu posagu.

- Oceni, który z pandów ma rację.

Kazus 142

(K.Ch.) Stichus, obywatel rzymski, był szczęśliwym ojcem Cornelli. Gdy córka wyraziła wolę zamążpójścia, ojciec długo nie chciał się zgodzić. Wreszcie, po długich rozmowach, przystał na małżeństwo córki z Marcusem, pozostawiając jednak sobie władzę nad Cornelią. Minęło kilka lat, Cornelia była szczęśliwą żoną i matką dwójki dzieci, podczas gdy niemłody i schorowany Stichus stale narzekał na to, że córka poświęca mu za mało czasu i uwagi. Pewnego dnia Stichus zażądał od męża Cornelli wydania córki, powołując się na fakt sprawowania nad nią władzy.

- Proszę ocenić stan prawny, zważywszy że rzecz dzieje się za panowania Antoninusa Piusa.

Kazus 143

(T.S.) W 402 r. Lucilla, której mąż zmarł ponad rok wcześniej, za-
warła nowy związek małżeński.

- Oceni ważność zawartego małżeństwa.
- Czy powtórne małżeństwo miało jakikolwiek wpływ na prawa majątkowe Lucilli?

Kazus 144

(K.Ch.) Małżeństwo Tibertusa i Octawii zostało zawarte w bardzo uroczystej formie, w obecności kapłana, dziesięciu świadków, przy wypowiedzeniu uroczystych słów i złożeniu ofiary Jowiszowi z pszen- nego chleba. Mimo tak pięknego początku małżeństwo nie było uda- ne. Tibertus nie mógł znieść nazekaa żony i ciągłych awantur, dlatego któregoś dnia złożył w obecności siedmiu świadków oświadczenie, że oddała żonę. Nie upłynęło pięć miesięcy, a Octavia ponownie stanęła na słubnym kobiercu z Antoniussem.

- Wskaz uchybienia.

Kazus 145

(M.A.) Gaius, urzędnik w administracji Tyberiusza, postanowił rozwiązać się z żoną Julią, ponieważ ta opłakiwała go na spotkaniach towarzyskich. Julia nie chciała rozwodu, ponieważ Gaius był człowiekiem zamożnym i zapewniał jej wszelkie wygody. Stwierdziła więc, że nie zgadza się na rozwód. By odwieść męża od decyzji, ukryła w swojej posiadłości ceną kolekcję papirusów męża. Gaius definił wnie stwierdził, że się rozwodzi i zagroził wniesieniem skargi z tytułu kradzieży. Dodał, że wobec tak skandalicznego postępowania żony, nie zamierza zwrotić jej, przynajmniej do czasu zwrotu papirusów, majątku pozaposagowego, którym zresztą świetnie zarządzał. Julia, godząc się z nieuchronnością rozwodu, zażądała zwrotu całego majątku posagowego i pozaposagowego, w szczególności zaś zboża zebranego z gruntów posagowych oraz samych tych gruntów.

- Ocena stanu prawnego majątku na uwadze także i faktu, że Gaius przeznaczał dochody z posagowych zbiorów na edukację dwójki ich dzieci.
- W jaki sposób Julia może domagać się zwrotu wspomnianych majątków?

Kazus 146

(M.A.) Kermittiusz, urzędnik w administracji cesarza Justyniana, postanowił rozwieść się z żoną, która dopuściła się cudzołóstwa. Jego wiarołomna żona Pigga, planując już życie z nowym kandydatem na męża — Gonzalesem, zażądała natychmiastowego zwrotu całego majątku posagowego, na który składały się: trzy grunty rolne w Italii, winnica w południowej Galii, dwie luksusowe lektyki oraz 300 sztuk złota. Kermittiusz odmówił, ponieważ trzy lata wcześniej sprzedał je den z rolnych gruntów italskich. Jedną z lektyk natomiast została obciążona prawem zastawu, zabezpieczającym zwrot pożyczki zaciągniętej przez Kermittiusza.

- Ocen stan prawny, mając na uwadze fakt, że Kermittiusz ma dwoje dzieci ze swoją żoną.

Kazus 147

(D.M.) Lucilla po przebytej chorobie postanowiła wyjechać do Ancjum. Na czas nieobecności w Rzymie oddała swemu mężowi Fufuszowi w zarząd nieruchomości większą o znacznej wartości. Fufusz korzystając z „wolności słomianego wdowca” nieruchomości żony sprzedał, a uzyskane pieniądze w mig roztrwonil. Po kilku miesiącach wróciła Lucilla. Dowiedziawszy się o wszystkim, wpadła w furję i natychmiast pobięła do jurysty.

- Jako jurysta dokonaj oceny prawnej zaistniałego stanu faktycznego i dogo odszkodowania. W swych rozważaniach uwzględnij fakt, że wspomniana nieruchomość nie była częścią składową majątku posagowego.

Kazus 148

(D.M.) Za panowania boskiego Augusta Livia i Mucius zawarli małżeństwo *sine manu*. W dniu, kiedy szczególnie małżonkowie mieli wyjechać na Sycylię, Livia stanęła przed mężem w obecności 7 świadków i oświadczyła, że przestaje być jego żoną. „Ukochana, dlaczego?” — wybuchnął zrozpaczony Mucius. „Bo tak.” — brzmiała odpowiedź.

- Czy rozwiązanie małżeństwa jest skuteczne?
- Jeśli tak, to czy grożą Livii jakieś sankcje za zerwanie małżeństwa bez uzasadnionego powodu?

Kazus 149

(M.K.) Ustal stopień pokrewieństwa między Lucjuszem a jego brankiem.

Kazus 150

(D.M.) Maevius, znajdujący się pod *patria potestas* swego ojca Aulusa, zawarł małżeństwo *cum manu* z Julią. Wkrótce przyszedł na świat ich syn Rufus.

- Czyjej władzy podlega Rufus?
- Czy Maevius jako osoba *alieni iuris* mógł samowolnie zawrzeć małżeństwo *cum manu*?

Kazus 151

(T.S.) Przyłapawszy syna na kradzieży, Metius Ridiculus postanowił wykorzystać przysługującą mu władzę ojcowską i ukarać go.

- Ocen, jak surowo mógł Metius potraktować syna w czasach odpowiednio: wczesnej republiki, cesarstwa i po roku 365 n.e.

Kazus 152

(S.B.) Za czasów późnego dominatu Tytus zawarł związek małżeński z Livią. W dwa lata później urodziła się córka Terencja, jednak Livia zmarła w wyniku komplikacji związanych z porodem. Zatem Tytus porzucił swoje jedyne dziecko, które przysparzała przyjaźniółka zmarłej — Agrypina. Jako kobieta *sui iuris* postanowiła zając się wychowaniem malej Terencji, której Iosem Tytus nigdy się nie zainteresował, aż do czasu ukończenia przez dziewczynkę 17 lat. Wtedy to schorowany i żyjący w nędzy Tytus zwrócił się do Agrypiny o oddanie mu „beprawnie zabranej” córki.

- Ocen stan prawny.

Kazus 153

(M.W.) Ojciec rodziny Publius, oczekujący z ogromnym utęsknieniem męskiego potomka, z ogromną ilością przyjął narodziny trzeciejuż z kolejnej córki. Pomimo rozpaczy żony, porzucił nowo narodzone dziecko.

- Rozważ, jak zmieniłaby się sytuacja prawna dziewczynki w świetle regulacji prawa republikańskiego, regulacji Konstantyny i regulacji Justyniana, gdyby:

- ktoś zajął się dziewczynką i traktował ją jak własne dziecko,
- ktoś zajął się dziewczynką i traktował ją jak niewolnicę.

Kazus 154

(T.S.) W czasie wojen z Germanami za panowania Augusta młodzieńcy Tymetus zgromadził wiele cennych łupów, odkładał także zółd i wrócił szczęśliwie do domu jako bogaty człowiek. Jednakże ojciec Juliusa oprowadzany chciwością stwierdził, że jako głowie rodziny cały majątek syna należy się jemu. Zasmucony Julius udał się po poradę do jurysty.

- Jako znany rzymski prawnik udzieli Juliusowi właściwych wskazówek.

Kazus 155

(M.A.) Tullius, który wciąż pozostawał pod władzą ojca, zawarł związek małżeński z Julią i otrzymał posag, który został ustanowiony przez ojca panny młodej. Ponieważ ojciec Tulliusa i ojciec panny młodej nie lubili się zbyt, Tullius zapytał ojca Juli o jego poglądy w kwestii tego, kto ma zarządzać majątkiem posagowym. Ojciec Juli wykluczył ojca Tulliusa. Ojciec Tulliusa, urzędnik w administracji Justyniana, początkowo nie zgadzał się na przyjęcie posagu przez syna. Kiedy jednak syn chciał rozpocząć gospodarkę na gruncie posagowym, nie zwolił mu na to i sam objął grunt w zarząd. Na otarcie łez zaproponował synowi stanowisko kierownika przedsiębiorstwa handlowego.

Tullius zgodził się. Przedsiębiorstwo wpadło jednak w dług. Kiedy wierzyciele zgłosili się do Tulliusa, ten odesłał ich do ojca. Podniósł, że jako nieemancypowany syn rodziny jest zobowiązany tylko naturalnie i nie musi świadczyć.

- Ocenić stan prawny.

Kazus 156

(M.W.) Dwa synowie 65-letniego senatora Paulusa nie przejawiali żadnego zainteresowania polityką, ale za to głęboko fascynowali się korzystaniem z hulaszczych rozrywek oferowanych przez stołecce imperium. Paulus z zachwytem patrzył na Marcusa, osieroczonego syna jego dawnego przyjaciela, który, pomimo młodego wieku, nie tylko aktywnie pomagał frakcji Pulusa, ale wykazywał również niespotykana intuicję polityczną. Paulus postanowił adoptować Marcusa. Z kolei przyjaciel Publius, Sulpicjusz, który znał się co nieco na prawie, odradzał adoptację, z uwagi na pewne wymogi, których zainteresowane osoby nie spełniały, natomiast sugerował dokonanie *arrogatio*.

- Jako jurysta klasyczny ocenić, w jaki sposób Marcus może skutecznie wejść pod *patria potestas* Paulusa, biorąc pod uwagę wymogi stawiane przez prawo obu wspomnianym instytucjom prawnym.
- Jakie skutki dla Marcusa wywoła taka zmiana jego statusu *familiae*?

Kazus 157

(K.Ch.) Walentyńian, na podstawie umowy z Publiusem zaadoptował w drodze *mancipatio* jego syna Lukullusa. Publius czuł, że Walentyńian i Lukullus szybko znajdą wspólny język z racji niewielkiej, bo tylko pięćdziesięcioletniej różnicy wieku między nimi. Zgodził się na adoptację, pod warunkiem jednak, że Lukullus zachowa jego nazwisko.

- Wskaż uchybienia.

Kazus 158

(M.K.) Po śmierci ojca-tyrana Julia poczuła się nareszcie wolna, zwłaszcz że nie miała bliskich krewnych. Postanowiła wykorzystać bezkarny spadek do rozwinięcia handlu kosztownościami. „Nikt nie będzie już za mnie podejmował decyzji!” — cieszyła się.

• *Ocen, czy rzeczywiste będzie tak, jak uważa Julia, mając na uwadze fakt, że dni republiki rzymskiej są policzone.*

Kazus 159

(S.B.) W dwa lata po śmierci ukochanej żony Walerii Caeciliusa związał się ze swoją piękną niewolnicą Titią, która po roku urodziła mu długo oczekiwanego syna — następcę. Zadowolony Caecilius, chcąc dać wyraz swojemu ogromnemu szczerściu, postanowił wyzволić w zgodny z prawem sposób zarówno Titię, jak i syna Dorteusa. Następnie poczynił starania u odpowiednich władz mające na celu legitymowanie syna. Jednakże niedługo po dokonaniu tego aktu zginął tragicznie w wypadku. Z roszczeniami do spadku wystąpiła jedyna córka Caeciliusa i Walerii — Terencja, podnosząc że cały majątek należy się wyłącznie jej, jako że jest ona pełnoprawnym spadkobiercą i razem z jednym dzieckiem pochodzącym z ważnego małżeństwa.

Kazus 160

(T.S.) Wskutek nieszczśliwych wypadków zaistniała konieczność ustanowienia opieki nad osieroconym 9-letnim Junianusem. Pod uwagę brani byli przyjaciele rodziny:

- 72-letni Catullus,
- ojciec pięciorga dzieci, szanowany retor Kwintyliusz,
- sprawujący już cztery opieki Horacjusz,
- oraz nieposiadający żadnych prywatnych obowiązków były kwektor Kwincjusz Balbus.

Wszyscy jednak odmówili sprawowania opieki.

Kazus 161

• *Ocen, który z wymienionych obywateli rzymskich zostanie zobowiązany przez odpowiednią magistraturę do przyjęcia sprawowania opieki nad Junianusem i dlaczego.*

(M.W.) 11-letniej upośledzonej psychicznie Apolonii zmarł ojciec, pod którego *partia potestas* się znajdowała.

• *Zadecyduj, kto powinien zająć się dziewczyńką i w jakim charakterze (opiekuna czy kuratora):*

- głuchoślepy brat Brutus,
- matka,
- 14-letni brat Kaius,
- przyjaciel rodziny wskazany przez ojca w testamentie, czy wreszcie
- osoba wskazana przez magistraturę.

Kazus 162

(M.A.) Po śmierci Octaviusa, ojca 10-letniego Octaviana, opiekunem tego ostatniego został jego wuj Euzebius, najbliższy krewny chłopca, zaufany doradca cesarza Justyniana. Wuj zabrał się za prowadzenie spraw swojego pupila z niezwykłym zapałem. Na początek sporządził dokładny inwentarz majątku Octaviana. Postanowił teatralizować kapitał w złocie. Z tego powodu nie skorzystał z niezwykle korzystnych ofert sprzedaży nieruchomości, jakie miały w tym czasie miejsce. Jak mawiał: „Pieniądz musi obracać, zaciągnać pożyczkę, którą zabezpieczył hi-poteką na gruncie Octaviana. Teraz zamierza dokonać darowizny z majątku Octaviana na rzecz przyjaciółki. Przychylność przyjaciółki ma być korzystna przy załatwianiu jak najlepszych korepetytorów dla pupila.

• *Ocen poczynania opiekuna.*

Kazus 163

(T.S.) Claudius Corvinus, sprawując opiekę nad Mucianusem, nieroztropnie zainwestował jego majątek w ogromne zapasy żywności,

włączając się w skomplikowaną inwestycję podnoszenia jej cen. Sam, w obawie o utratę własnego majątku, nie wyłożył z własnej kasy ani sestercji, gdyż, jak mówił do znajomych, „interes nie jest taki pewny żeby miał ryzykować własną krawawicą”. Po flasku inwestycji Claudius odmówił Mucianusowi wynagrodzenia szkód, albowiem twierdził, że działał w dobrej wierze i z pełną starannością chciał powiększyć majątek pupila.

• Oceni stan prawny.

Kazus 164

(S.B.) Zmarły w 340 r. n.e. Trebatius posiadał olbrzymi majątek, który zapisał swym trzem małoletnim synom. W związku z tym, aby uczynić zadość wymogom formalnym ustanowienia opiekuństwa, zapisal w swym testamentie: *Liberis meis Vindius tutor esto*. (Niech Vindius będzie opiekunem moich dzieci). Ustanowiona w ten sposób opieka zobowiązywała Vindiusa przede wszystkim do zająć się osobą i majątkiem dzieci. Jednakże na skutek poważnych problemów finansowych jednego z synów Trebatiusa oraz własnych długów, które przekraczały znacznie wartość własnego majątku, Vindius postanowił sprzedać grunty wiejskie należące do majątku podopiecznych. Chciał w ten sposób spłacić wszystkie długie podopiecznych i swoje własne. To, co postanowił, wykonał osobście, nie powiadamiając nikogo.

• Oceni stan prawny.

Kazus 165

(M.W.) Pierwszy rok panowania cesarza Justyniana był wyjątkowo korzystny dla hodowców owiec, bowiem ceny wełny szły w górę, a popyt rósł. Paulus był w tej dziedzinie potentatem, wraz z hodowlą należącą do jego pupila Marcusa kontrolował ponad połowę rynku. Nie chcąc jednak robić sobie samemu konkurencji, zaniebdał interes pupila, zbył dwa z jego pastwisk, co pozwoliło mu podwoić swoją produkcję.

• Jakie zarzuty można postawić Paulusowi i z wykorzystaniem jakich środków prawnych?

Kazus 166

(M.K.) W 535 r. n.e. 11-letni Publius został osierocony, jego rodzice zginęli, napadnięci przez bandę rzezimieszków. Przewornie ustanowiony w testamentie opiekun nie chciał się podjąć obowiązków wychowania dziecka. Z ulgą przyjął ofertę sąsiada zmarłych, 30-letniego Titusa, który zaproponował, że podejmie się sprawowania opieki nad chłopcem. Niestety nie miał szczerzej intencji i pragnął jedynie korzystać z majątku Publiusa. Przekazano więc opiekę. W ciągu następnego roku Titus wyprowadził wszystkie grunty, które dziecko otrzymało w spadku, a pieniądze ulokował we własnych inwestycjach. W dodatku zupełnie zaniebdał opieki nad Publiusem, osamotniony i chory chłopiec z dnia na dzień miał się coraz gorzej. Na wieść o całej sprawie, inni sąsiedzi postanowili działać.

- Kto i w jaki sposób może domagać się sprawiedliwości?
- Jaki urzędnik rzymski będzie właściwy w tej sprawie?

Kazus 167

(J.K.) Po śmierci ojca rodziny opiekę nad najmłodszym 10-letnim synem podjął wyznaczony w testamencie stryj Publius. Okazał się dobrym opiekunem — opłacał sowsie najłepszych nauczycieli dla chłopca, wręczał hojne datki na cesarskim dworze, aby zapewnić chłopcu start w karierze. Był jednak kiepskim zarządcą majątku — tak swojego, jak i cudzego, i na skutek takiego niedbałego zarządu pupila uległ uszczupleniu. Nie doczekał się więc wdzięczności ze strony wychowanaka. Natychmiast po osiągnięciu wieku dojrzałego, chłopiec udał się do sądu z oskarżeniami wobec Publiusa. Młodzieniec zażądał takiej wysokości odszkodowania, które przewyższało dochody, jakie wuj otrzymywał w winnicy, która była jego jedynym źródłem utrzymania.

• Jak stryj może się bronić?